

SZABADKA

SZABAD KIRÁLYI VÁROS'

SZÁZADJAI.

I R T A

FARKAS BERTALAN,

SZ. FERENCZ ÜDVÖZÍTŐRŐL NEVEZETT MEGYE ÁLDOZÓ PAPJA.

Szegeden,

Nyomatott Grün János betüivel.

1842.

SZABADKA

SZABAD KIRÁLYI VÁROS'

SZÁZADJAI.

IRTA

FARKAS BERTALAN,

SZ. FERENCZ ÜDVÖZÍTŐRŐL NEVEZETT MEGYE ÁLDOZÓ PAPJA.

Szegeden,

Nyomatott Grün János betüivel.

1842.

SEABARDIA

SEABARD KIRJALYI VÄRS.

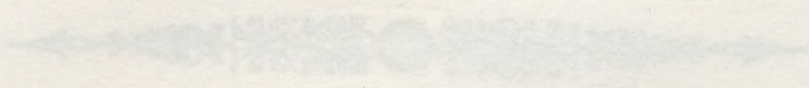
SEABARDIA

1874

TAMMIS EHTAJAN

ON TAMMIS EHTAJAN KIRJALYI VÄRS.

Helsingin

Wahlström & Sonin Kirjapainossa

1874

S Z A B A D K A

SZ. K. VÁROS

TEKINTETES, NEMES BEL ÉS KÜL

ÉRDEMES

TANÁGSÁNAK

MÉLY TISZTELETTEL

AJÁNLJA

A SZERZŐ.

I*

STANABANA

STANABANA

TERINTETES, NEMES BEL ES KOL

— — Mi hamar fordúlnak az emberi dolgok!
Állanak és esnek! Tündöklenek és beborúlnak!

Virág Benedek.

TANÁOSZÁK

MELY VISELTETET

STANABANA

STANABANA

E' gyönyörűn viruló, 's kellem koszorúzta vidékek,
Mellyeken annyi magyar vér folyt a' hajdan időkben,
A' mikor ozmanság készült telepedni Hazánkban,
Úzve csapongva bűnös kényét, 's vad lelke dagályát,
Miglen az országnak dúsabb 's szebb fektü határit
Nyomta igája alá, 's büszkén bitorolta sokáig,
Mik lehetének előbb, 's milly Honfit uraltak adózva?
Szent Nemtó! ki Hazánk nagy egén őrködve lebegettél
Akkoriban, te tanits e' nagy kérdésre felelni.
Mert azon elmúlt kor' mély titkait a' ki akarná
Közleni másokkal: túl kellene látni azon bús
'S néma setétségnek vad erő' halmozta homályin,
Mellyekben minden honiró még egyre kovályog.
Azt az egyet ki lehet valahogy tapogatni az elmúlt
Kor' történetiből, 's e' föld' szép fektü köréből:
Hogy mielőbb vadon erdőknek moh lepte ölében,
Vagy sivatag földön fürkésztek volna vityillót
Hős Eleink, inkább e' szép 's bőséggel özönlő
Tájra siettek, hol lehetett jobb létre reményök,
Mint az egekbe vonúlt hegyek és erdők' közepében;
Sőt ha kies tájunk' termékeny ölére tekintünk,
Képzeltetni, hogy azt nem hagyták volna heverni
Csak gyapjas seregek' 's marhák' számára mivetlen,
Látván, hogy gyönyörű 's térséges barna tövében
Sárga Ceres bőven, 's más mindenféle gyümölcsfaj
Fáradozásuk után fog majd mosolyogva teremni.
Annyi tehát bizonyos, hogy ezen táj, hol mi lakunk most,
Hajdan műveltebb 's több ember lakta vidék volt,

Mert ha az elmúlt kor' véres harczokkal özönlő
 Éveiben pusztúlt számos falvaknak ölében
 Rozzant templomokat szemlélünk nyögni romokban:
 Azt kell gondolnunk, 's okosan fel tenni felőlök,
 Hogy csak az emberekért voltak hajdanta emelve,
 A' kik az Istennek buzgón szolgálni siettek,
 És szívök' érzését vele közleni szokva valának.
 Hogy pedig ős Árpád' lelkes maradéki valának,
 Kiknek birtokaúl juta a' dús Bács megye hajdan,
 Azt legalább onnan bizten mondhatni valónak:
 Hogy miután azokat, kik előbb itt laktak, elűzték:
 Harcz által, 's kezdtek telepedni Hazánkknak ölében,
 Nemde az égbe szökő hegyeket választni lakásúl
 Nem tetszett nekik, de zsiros föld' róna határit
 Mind el foglalták? Mellyek közt hogy vala e' szép
 'S termékeny földünk, bizonyítják e' nevek, úgymint:
 Nagyfény, Bács, Bodrogh, Bajmak, Tornynos, Baja, Almás,
 Mélykút, Tompa, Ludas, Vörösér, Kőrös vize, Borsod,
 'S több e' féle magyar nevü Helységek' vezetőki.
 Igy valahol csak ezek' düledékit látni heverni,
 Jusson eszünkbe, hogy ott Helység, vagy Város enyészett;
 'S mennyi sok illy romokat láthatni Szabadka' vidékin!
 Hány szentelt falakat, hol most ihaink legelésznek
 Elnyelt a' vas idő? Hány falvak tönkre jutának,
 Mellyeknek csak pusztá nevét most hallja az ember!
 Hol hajdan roppant Város 's várakra mutattak,
 Most düledékre találsz, vagy el ocskúlt pusztai névre. —
 Igy el avult Babilon, Jerusálem, Palmira, Trója,
 És hol előbb álltak, most szántanak éles ekékkel.
 E' bús semmisedés' iszonyú példái levének
 Több jeles Országok, Fejedelmek 's dús Birodalmak.
 Hol vagyon elhírült Lacedaemon? Hol Görög ország
 Szent törvényeivel? Hol azon kincsekkel özönlő
 'S minden nemzeteket rettentő Róma' hatalma,
 Mellyet egész Európa soká ismére urának?
 Afrika járma alatt nyöge, Ázsia bókola néki,
 Még is ezen roppant birodalmat is a' vas időkor,
 És a' semmisedés' törvénye temette el egykor,

Nincs többé, csak híre maradt, hogy Róma' hatalma
 Messze terült, és őt az egész föld' népe imádta.
 Így múlik minden valamit láthatni szemünkkel,
 Tisztség, méltóság, gazdagság 's ősi nemesség
 Mint a' füst, vagy az égi ború elenyésznek idővel.

Illy bús emlékű napokat, 's vész hozta idöket
 Kénytelenek voltak nagy Atyáink sínleni egykor,
 A' mikor itt vérrel váltottak volna magoknak
 Lakhelyeket, 's mindent, mi ez élet' kéjit emelni
 Képesb, már birták, és boldogul éltenek épen;
 A' mikoron minden kedvükre virulva mosolygott
 Csak rájok, 's minden dolgok' bőségiben úsztak,
 Üdv, öröm, áldomadás, és a' szent béke' malasztja
 Lakta határaikat, 's az egész hon szerte virágzott
 Volna, csak Istennek mind annyi malasztival élni
 Vissza ne égnének; de mivel már mésszire estek
 A' Mindentehető' útjától tetteik által,
 'S rút botlásaikat folytatván annyira áradt
 Elvetemültségök: hogy majd fő fokra jutott már;
 És ki magyar, csak ugyan buzgó hálára fakadhat,
 Hogy nem teljesedet rajtunk, mit mond az Igazság:
 „Minden pártra osztott ország fog bukni idővel,“
 'S vad dúlások után még most sem dűle dugába
 E' kies országunk, sőt napról napra virágzóbb. —
 Im' pártokra szakadt máskor kész halni hazáért
 Hogyha veszély közelíte reá a' honni nemesség;
 Árada a' bűnkény, kiki küzde vadászni zavarban,
 Várak' Várnagyait megszállta az ördögi kincsvágy,
 És ki hatalmasb volt, az lőn gyávábbnak urává.
 Isteni törvények, 's üdvös polgári parancsok
 Rendre tapostattak, 's nem volt büntetni tanácsos
 Azt, ki vagy ölt, vagy igaztalanúl meglopta barátját.
 Végre az Istennek szent színe elébe behatván
 A' véginséggel küzdők' bús jajszava kezdé
 Éreztetni legott a' bünt boszuló keze' súlyát
 A' sok pártra osztott néppel, 's vétkezni szokottal,
 Ostorozás által jobb útra vezetni akarván.

Áll a' rettenetes végzés. — 'S mivel élt az Öröklő,
 Hogy csak imént kedves népét, — melly őtet imádta,
 'S csak kevesig tért el zabolátlanul a' bünös úton, —
 Hozza az elfeledett ösvényt valahára taposni?
 A' törököt küldötte reá, és fájdalom! akkor,
 A' mikor a' nemzet maga közt nem egyezve hasonlott,
 A' mikor a' kincstár kiürült, 's Fejedelme gyerek volt,
 És hadi tisztai közt versengés lángja ki lobbant.
 Itt van már Soliman rettentő számu hadával,
 És nincs senki ki őt útjában gátlani merné.
 Néhány jobb lelkű magyarok, kiknek haza' üdve
 Szíveiken feküvék, azt ótalmazni kikelvén,
 Jártak az országban szanaszét buzdítva lakóit
 A' vértszomjuhozó török ellen majd nem egyenként;
 És ha az Istentől nincsen ránk mérve ez ostor,
 'S a' magyar ébredvén siet a' csatatérre kiállni:
 Nem fog az Ozmannak soha tán kedvezni szerencse
 Annyira, hogy nálunk majd másfél századig űzze
 Féktelenül kényét, gyilkolva hazánknek ölében
 Itt ott lappangó, 's a' vég inségre jutott nép'
 Nagy számát; sőt hogyha együl Stambulba riasztja
 Vissza az elbízott zsarnok' nagy számu csoportit.
 Oh magyar ébredj fel, rántsd kardodat, a' ki hazádra
 Merte emelni kezét, 's büszkén jött szórni nyomort rád!
 Életed, és vagyonod 's haza' boldogsága forog fenn,
 Mind ezek elvesztek, ha nem indúlsz a' dühös ellen,
 A' ki ezekre sovárg, 's elorozni kíváncsi te tőled. —
 Árpád' vére ki-hal, nincs több ivadéka! mivé léssz
 Holta után? Ne habozz nyúlj fegyver után, egyet értsél,
 Ifju Királyod után indulj a' büszke törökre,
 Mert lehetetlenség máskép szabadúlni. Reményed'
 Helyhezd Istenben, mivel ez soha nem csala bizót.
 Bár nagy az ellenség, még is ha együlve elindúlsz,
 Légy bizonyos, nem övé, de tied fog lenni borostyán!
 Hajh de nem indúlnak, nem egyeznek, senki sem enged
 A' hadi Kormánynak, harczállítási parancsra
 A' nemes elnémúlt, 's harsogta az ősi világra
 Inkább illendő szavakat, mint gyáva korára:

Él magyar, áll Buda még nem kell rettegni töröktől!
 Itt van az ellenség nyakadon, 's vígadni merész vagy?
 Úgy van. Az elvetemült Nagyok ekkor szerte vigadtak,
 Mintha azon gyásznap', melly volt temetője nemünknek,
 'S írva marad honi naplónkban vértollal örökre
 Estvéjét torral megakarták volna előzni. —
 Ennyi fonákság közt nem tudván végre mi tévő
 Légyen az ifju Király, látván Országa' veszélyét
 Elkeseredve szegény, 's Istenben bízva elindult
 Márs sikjára azon néhány hős vérü magyarral,
 Kiknek az emberiség, 's haza' boldogsága szivökben
 Oltva levén zászlója alá vagy győzni vitézül,
 Vagy meghalni dicsón a' harczban ohatjva siettek,
 'S öszve találkozván Solimannal szinte Mohácsnál,
 A' csata megtörtént; de szerencsétlen vala vége,
 Mert lerogyott Lajosunk, 's pusztítani kezdte Hazánkat
 Kegytelenül a' böszme török nagy számu tatárral,
 Városok és falvak le tiporva enyésztek utánok!
 A' lakosok dühöket valahogy kikerülni akarván,
 Elhagyták a' dús 's régtől birt Hunnia' térét,
 És vadon erdőknek kebelébe vonúlui siettek.
 Mások, mit lehetett rejtven a' földnek ürébe,
 Többit örömtelenül törököknek hagyni harácsúl
 Kénytelenek voltak, 's húzódtak örökre el innen.
 Más, ki reménylve kegyet böszült tar' lelke dühétől
 Itt maradott, vitetett nyomorún Stambulba kötélén,
 Hol keserű rabság' 's börtön' senyvében enyészett. —
 E' köz 's rettenetes vérengzés' gyász idejében
 Itt lakozó magyarok végbúcsút szinte vevének
 E' gyönyörű tájtól, 's költöztek, hogy rabigától
 Mentsék önmagokat, 's kedves csecsemőseik' éltét
 Még a' tar berohant, 's Bácskát vad erőszaka dúlta
 A' felső Magyar Országnak ridegült kebelébe,
 Készebbek lévén éhszomjan tengni amottan
 Mint itt életüket koczkázva aratni töröknek.
 Mert miután az idő' zord mostohaása eláradt
 Hunnia' keblében: minden dúlt szerte dugába
 A' mi virúlt eddig, 's szomorún moh lepte romokban

Földig alázva hevert' fájlalva az ozman' igáját.
 Illy nyomorúságot 's keserű bajt szülhet az átkos
 Elveteműltséggel rokonúlt csel - szötte hanyagság!

És mikor így nyögné Országunk' lelke keservét:
 Íme az elhagyatott helyeket foglalni jövének
 A' nem együtt Szlávok, sok Dalmata néppel azonnal,
 A' kik jóval előbb immár megszokva valának
 A' keserű rabság' lánczához, 's túrni az inség'
 Kinjait, és vad sors rájuk halmozta veszélyit
 Elszánták magokat, 's önkénytes adókat igérvén
 A' zsarnoknak ezen magyarok' ehánánja tövétől
 Inkább, mint vertnyájt képző csapatokra oszolvák
 Bolygani, 's más könyörületlen nemzetre szorúlni,
 Vagy pedig erdőkben szanaszét bujdosni — vadakként.
 Erre vityillókat, vagy is a' föld' gyomra ürében
 Lakhelyeket kezdtek fürkészni magoknak azonnal
 A' barbár dühödése miatt, mivel éktelen, a' mit
 Kelle kiállaniok, ha dühöngő vércsata dördült,
 Vagy ha adót szedtek; mert minden főre kiszabva
 Volt egy arany; mellyet nem volt köteles lefizetni
 A' ki ümegben járt, valamig nem horda gatyátskát;
 Innen lón, hogy utóbb, kit az inség annyira gyötrött,
 Hogy nem birta szegény az adót lefizetni fiáért,
 Kétszer nyolcz vagy több évig jártatta ümegben.
 'S mennyi sok inséggel kellett még küzdeni nekik!
 Mert nemis állapoték a' zsarnok ezen csikarásnál,
 Nem vala néki elég a' pénzt kizsarolni szegénytől,
 Mellyet az izzadozás 's mindennapi munka veríték
 Szerzeni képes volt, haladott gagsága fokokként.
 Kezdte szelíd anya' karjaiból a' szűzet orozni,
 És ha erőszakkal meg akart menekedni kezéből,
 Meggyilkolta szegényt, vagy más nemü vérboszut állott.
 Láttad volna miként ragadá a' zsarnok erővel
 A' kedves hölgyet szeretett férj' oldala mellől!
 Hasztalanul hívá hű férje, vagy apja segélyét,
 Elvitetett, 's törököt kellett szolgálni legottan.
 Vagy ha az ártatlan 's szeplőtelen éltü leányka

Birt vala ígézőbb szépséggel, 's kellemek^a árja
 Rózsa piros képén tetszett a' durva beléndes'
 Vágyának: kellet hűséget ígérni örökre
 Néki legott, mert másképen lón küldve Charonhoz;
 És atya csak nézé szeretett magzatja siralmát,
 'S bár vérezett szive, sőt sűrű köny csordult ki szeméből,
 Látván a' buta ozmannak fertelmes ölében
 Tiszta szerelmének szép záloga mint hal el élve:
 Nem birt a' bágyadt, ha akart is, rajta segítni!
 Egy falat, úgy-e kevés? kezeikben az édes anyáknak
 Nem vala most biztos, mellyel csesemőseik' éltét
 Felvidoríthatnák, oly nagy volt ekkor az aggály,
 És fanyarúlt búsan letiporva porondba az élet!
 A' vad erőszaknak kellett engedni ha kívánt
 Élteni tovább még, 's túrni nehéz rabsága' csapásit.

Végre hatalmának nem volt már semmi határa,
 Mert Soliman győzván vérrel festette Mohácsnál,
 'S több évek lefolyása alatt sokféle csapással
 Illetvén a' megrezzent 's roncsolt hadainkat:
 Szerte rabolt, 's rombolt valamerre csaponga dühében.
 Sőt nem elégedvén ezzel tova törni merészlett;
 Bécs Várossa' körét megszállta hatalmas erővel,
 'S mintegy dőre örült a' dús zsákmánynak előre,
 Nem fontolva hogy ott meg fog csonkúlani hatalma,
 Rettege már az egész környék a' vészes erőtől,
 'S nem vala semmi remény, hogy Nemtőt küld valahonnan
 A' Mindentehető, ki az edzett fegyvere élet
 Megtompíthatná, 's a' dolyföst vissza riasztná.
 Csak maga a' Császár rendületlen vala mindig,
 Bizva az Istenben, 's daliái' együtt erejében. —
 És sikerült bévárnai egész Bécs Városa mellé
 A' dühös ellenség' csapatit; mivel ott bekerítvén
 A' gőgöst, sok ezer hullott lelketlen amottan,
 Többi pedig Solimannal együtt szabadúlani kívánván
 Rögtön osont csúfúl, hátat fordítva, Budára.
 Itt kipihente magát, azután Stambulba sietvén
 Mindent pusztított valamerre terüle hadával,

Városokat rombolt 's lakosit fűzette kötélre,
Jaj vala akkoriban, kiket itt vérszomja talála!

E' veszedelmes idők' lefolyása után vala itt az
Ármányos lelkű törökök számára egy olyan
Fényes várkastély, melly állására tekintve
Inkább csak menedék lehetett, mint vári erősség.
Ebbe tehát fészkelte magát egy része azoknak,
A' kik ezen tájon vad erővel rablani szoktak.
E' menedék helyöket, hogy erőt gátolni lehessen,
Jól megerősíték árkokkal, 's innen elégszer
Indúttak bizton mieinktől holmit orozni;
E' kis erősségnek neve volt hajdanta Szabadka.
Mennyit szenvedtek mieink e' vad gyülevésztől
Azt lehetetlenség egy tollnak rendre le írni,
A' mikor a' gögös Soliman' vad serge futólag
E' nyomor ülte vidékre jutott, hurczolva keresztény
Foglyait, és itten bolygó mieinkkel öregbült
Volna legott számuk, ha előre nem oszlanak innen,
És nem fűrkésznek biztosb helyet a' vadon erdők'
'S a' föld' színe alá rejtett barlangok' ürében.
Ám mihelyest hallák őtet közelíteni megyénkhez,
Tüstint oszlottak valahol nyughelyre találni.
Némellyek kezdtek, de ügyetlenül arra vonólni,
Merre az elpusztúlt Mélykút' düledéki hevertek,
Mert Buda Várátúl siető ozmának elébe,
És hol haltak meg, soha nem tudhatni maiglan.
Mások az elhagyatott alagoknak ürébe, 's körösleg
Fekvő helységek' nyomorúság lakta ölébe
Bujdostak, de hová lettek, nincs irva sehol sem.
A' nép' főbbjeivel legtöbben együlve osontak
A' természettől gazdag fekvésü Ludasra*),
Melly mig régi dicsőségünk' fény csillaga fénylett,
'S a' Nagy Felkentink' ki-terült birodalma virágzott:

---

*) Ludas hajdan köz hagyomány szerint népes helység lehetett, most sz. kir. Szabadka Varos' polgárai bir-ják zsiros telkeit.

Minden földi gyümölcsökkel mindenha özönlött.
 Ám mivel e' helység porrá 's hamuvá vala téve
 A' mindig rabló törököknek vad dühe által,
 És szabad ég' hajlatja alatt bévárni az ázázt
 Nem bátorkodtak, tudván zord' lelke' boszúját:
 Hirtelen elrejtven a' mostoha földnek ürébe
 A' mi csekélységök lehetett, sietének azonnal
 Ollyan helyre szegény népek, hol rejtve az ómár
 Szörnyü boszú vágyát birnák kikerülni csak addig,
 Még tova elrobogott, 's tisztult vad serge Ludasról. —
 Illy menedéket adott e' volt helységet övedző,
 'S nagy földön fekvő Ludas, úgy nevezék el az ősök
 A' tavat is, mellynek még most is messze özönlő
 Habjai tápláltak 's fognak táplálni elég nád —
 Erdőket, szárnyas vadakat; 's most szörnyü mi történt:
 Embereket táplált, mivel a' föld' síkja csak ozman
 Bősze csoportoknak nyújtott helyet a' nyugovásra,
 'S lappangó édes micinktől tiltani kezdé.
 Milly keserű napokat 's bánattal teljes időket
 Éltenek itt Eleink, azt gondolhatni csak onnan,
 Hogy mikor a' vad tar közelített, bújni azonnal
 Kellott a' tónak sűrűbb nádjába előle.
 Hogy pedig a' vízben ne maradjon senki örökre,
 Nád csőven szíttak levegőt, 's csak néha ki jöttek
 Éjszaka a' tóbúl gyökeret 's mást a' mit elástak
 Hajhászhatni, mivel nem volt más enni valójok
 Több ízben. De legott azt fájdalom! észreuvé a'
 Vad török, és sokakat fűzött rablánczra közülök.
 Elmúlt kétszer öt, és két év, és semmi segítség
 Nem jöve, hogy Ludason laktak, vagy bújva bolyongtak,
 És valahányszor csak berohant a' durva muzelman,
 Új gyötrelmekkel meg kellett küzdeni nékik.
 Végre le csendesedett a' nagy zaj, hogy tova indult
 A' gögös Soliman, 's kezdett Stambulba osonni.
 Ekkor Dalmataink oda hagyván a' tavat, és a'
 Moh 's fű lepte Ludas' romait, költöztek örömmel
 Árva Szabadka felé, melly szinte alázva hevert már,
 Oh de csak édesb volt nékik kinlódni Szabadkán;

Mint idegen földön mástúl koldúlmi kegyelmet.
 Ám valahányszor csak hallák közelíteni őtet,
 Rögtön húzódtak Ludas' árjai biztos ölébe,
 Honnan hogyha megint megszűnt a' harczos erőszak,
 Vissza örömtelvék települni siettek imitten;
 'S bár veszedelmes volt, sőt sok vérökbe kerüle
 Itt lakhatni, azért még is csak vissza vonúltak
 Ős eleik' vérén megváltott pusztá vidékre.
 Majd másfél század tűnt el, hogy az ozman' igáját
 Nyögték Dalmataink, mindig szabadúlmi ohajtván,
 Oh de siker nélkül, mivel a' Haza' bűne nagyobb volt
 E' nyomorúságnál, mellyet szenvedtenek eddig,
 'S meg nem elégedvén az Öröklő' régi haragja,
 Mellyre felingerlék azon elvetemült nagy atyák még,
 Kik szentségtelenül megvetvén a' Haza' üdvös
 Törvényét, hagyták szabadon bérontani a' vad
 És kóbor törököt, hogy tönkre tiporja hazánkban
 Isten' templomait, szentségtelenítve kezével
 A' szentek' szentjét, 's szolgálit fűzze kötélre:
 Hosszu időkre kinyúlt ezen ostromozás, noha a' kik
 Vétkeztek régen hamvadtanak a' köz anyánknak
 Keblében, de azért kellett bűnhödni az atyjok'
 Bűneiért, 's nem volt szabadúlmi reményök az ómár
 Szornyü igája alúl, melly rá volt nyomva nyakukra;
 Mert a' turbányos népnek nagyon is kiderült már
 A' konok álnokság, 's nagy kincsvágy szülte szerencse.
 Im Buda Várával kellet hódolni az ország'
 Dúsabb részének, 's nem volt azt vissza vehetni
 Semmi remény, miután ravaszul foglalta el a' tar;
 Sirtak az elhagyatott árvák 's pór rendü egyének,
 Mig pártos Nagyaink két részre szakadva örültek
 A' nyomorúltaknak kárán; más része közömbös
 Lévén, szinte rabolt a' nagy kincs szomja hevében,
 Ám megbánta utóbb hordozva bilincsei' terhét.
 Mások míg lehetett pusztítani a' Haza' keblét,
 A' török ótalmit kívánták, 's szerte dühöngtek.
 Isten' házaiban tombolt diadalmi negéddel
 A' buta ozmanság; nem volt al honnak ölében

Egy Szentegyház is, melly nem lett volna gyalázva,
 Vagy dús kincseitől meg nem lett volna egészen
 Fosztva, mig a' gőgös zsarnok bitorolta határit,
 És buta kénye szerint pusztítá, 's rendre tiporta
 A' mi csak ép vala még itt ott bús Hunnia' téréen,
 Miglen egész rommá 's pusztává tette az álnok.
 Úgy azután kik igája alá meglepve kerültek,
 Nyögni 's szabadságtól vég búcsút venni örökre!
 Ezt hosszas könyözön 's inség. váltotta azonnal,
 Mellynek terhe alatt nyögvén rabsága keservét
 A' Haza, és gyógyírt várván sérvére az égből; —
 Oh Mindentehető! így sokszor sirva kiáltott: :
 Meddig sinlődöm? Meddig fog keblem' ölében
 E' kajtár 's vad nép tigris módjára dühöngni?
 Hogyha bűnöm nagy volt, látod, hogy az ostor is olyan,
 Ah könyörülj, kérék, 's engedd kebelemből el űznöm!
 Im' fiaim', szemléld, kik hajdan férfi karokkal
 Ápoltak 's védtek, még volt diadalra reményök,
 Már nagy része kihalt ezen orvok' vad dühe által,
 Vagy szomorú rabság' kinzó senyvében enyésznek.
 Ah nyújts írt egyszer, 's keserű panaszimra hajolván,
 Szüntesd rabságom', melly napról napra keservesb!
 Mig fiaim birtak, 's keblem volt szerte virágzó,
 Szánakodó voltam, 's nyújtottam jobbon' elégszer
 Más nyomorultaknak, 's rajtam most nincs, ki segítsen,
 Mindenek elhagytak; fiaim pártokra szakadván
 Kebelemet dúlják, szomszédim szinte örülnek
 Buktomon, a' kiken én örömet könyörültem egyébkor.
 Ah könyörülj Isten! mert mástól semmi reményem
 Nyerni segítséget, vagy vedd át lelkem örökre.
 Ennyi sanyart 's kinzó aggást birt szülni Hazának
 A' szörnyű kincsvágy, 's a' vészes pártos erőszak!

E' nyomorúságok' 's borzasztó vész' idejében
 Egykor, hogy hallák mieink esonkúlni hatalmát
 A' botor ozmannak, 's végképen dúlni dugába,
 Sőt nagy híre futott a' szomszéd várak öléből
 Mint veri a' gyávat Lotaringia' Herczege: ők is

Legfőbb megtudván az együtt Fejedelmeket errébb
 Győztes fegyverrel közelíteni Bácska felé már
 Bátrabbak lettek fegyverhez nyúlni legottan
 Nagy bizalommal azon feltétel alatt, ha nem épen
 Birnak az ellenség ellen csatatérre kiállni,
 Még is csak legalább magukat, 's más holmit az orzók
 Ellen védni; tehát nagy ügetve Ludasra ki mentek,
 És a' tó mellett nagy hirtelen ástak egy árkot,
 'S azt megerősíték a' föld terhelte kocikkal.
 Oh de haszon nélkül! mivel a' pártos Tökölit már
 Megverték oda fenn, 's mint jött böszülve le onnan,
 Szörnyőség a' mint dühödött! elvesztek örökre
 Ismét jámboraink, ha Ludas nem nyújt menedéket.
 Mert az erősített árkot nem bízva magokhoz
 Elhagyván rögtön, hogy látták, milly nagy erővel
 Lenne az elvetemült, a' tó' mélyébe zuhantak.
 A' török érkeztén, lassan közelíte az árok'
 Széléhez, tartván, nehogy onnan jőne veszély rá,
 Ám közelebb menvén, látá hogy az árok üreből
 Még csak imént mentek szanaszét bujdosni kik ásták,
 De hova indultak, vagy merre osontak el innen?
 Nem tudhatva az orv, tapogatta dühében az ármányt:
 És mivel e' tónak környékén nem vala erdő,
 Melly ejtethne gyanút, hogy azon' kebelébe suhantak,
 Azt gondolta legott, hogy ezen tó' mélyiben úsznak,
 'S kezdte szilaj módon fenyegetve ki hínni az elbújt
 És remegő népet, de haszon nélküli iparral;
 Vizbe rohan, 's némelly vígyáztalanokra találván
 Mez nélkül viszi el, 's barmokként hajtja el a' vad.
 Hála be estveledék, 's kezdett távozni az ádáz
 A' lelt zsákmánnyal terhelve egész Kanizsáig*),
 És édes mieink egyedül mit földbe elástak
 Annak örültek most, hogy az írigy martra ki jöttek.
 Ily nyomorúságot, millyent szenvedtenek itten
 Édes Dalmataink, nincs toll, melly tudja leírni,
 Ők egyedül birnák eleven színekben előnkbe

*) Kanizsa Tisza mellett fekvő magyar Város Bács vármegyében.

Adni valóságát, kik imént nyomorogva kimúltak.
 Mert a' mély vízből szállván a' mostoha földre,
 Némellyek kezdtek szárítani a' vizes és rongy
 Holmijöket; mások mez nélküli testüket azzal
 A' mi az ozmannak nem kellett sirva takarták.
 Hallatlan nyomorúságuk 's inségök öregbült,
 A' mikor észrevevék, hogy minden táp eledeltől
 Fosztva vagyon rejtett helyök, akkor lón közös a' jaj,
 A' sírás, zokogás, 's nem volt kit hívni segédül!
 Éhen szómjan alélt a' sok jó lelkü keresztény,
 Mig kényén tombolt a' számos sergü muzelman.

És mikor e' földön nem volt már senki, ki őket
 Felvidoríthatná, 's gyógyírt nyújthatna sebökre:
 Küldé az úr Isten hozzájok mindig egy olyan
 Jó lelkü Pásztort, 's igazán egy apostoli Férfit,
 A' ki velök részt vett minden nyomor', éh' özönében*),
 'S bár neki is vérzett szive a' sokféle veszély közt,
 Még is lelki vigaszt nyujtott, 's a' béketűrésre
 Integeté őket mindig, 's biztatta reménnyel,
 Hogy nem lesz tartós ezen inség, csak bizodalmas
 Szívvel túrják el; milly édes léssen idővel
 Emlékezni reá, mennyit szenvedtenek itten!
 Erre imígy szólott**): a' zsarnok' birtoka immár
 Elpusztúl Magyar országban nagy bízva reménylem;
 Mert oda fenn, hallom, megújult a' vércsata, 's hála,
 Hála szerencsésen, mivel a' magyarok diadalmat
 Nyertek az elbízott törökön, 's most úzik erőssen.
 Így magyar országból egy kis vártatva egészen,
 Hogyha szerencse mosolyg, és kedvez az Isteni Felség,
 A' gőgöst csúfúl fogják Stambulba kiverni,

*) Üdvözítői Szerzetes megyébe (Provincia ss. Salvatoris) íktatott Szegedi zárdából mindig ki volt rendelve egy lelki Atya, utóbb kettő, kik e' nép' sanyarúságában részt venni készek voltak, csak hogy Megváltónk nyájától el ne szakadjon. Ezek, minthogy a' nép' nyelvét többnyire nem értették, annak megtanulása végett egy két évvel előbb jelentek meg.

**) Spányik Sándor az érintett zárdából való.

'S bár mennél hamarább részt vennők e' győzelemben! —
 Sok nyomorúságot szenvednünk kelle barátim
 E' tónak közepén, 's tán még többféle nyavalygás
 Vár mi reánk valahol, mellyel kell vívni idővel,
 Oh de ne rettegjünk az erőt nem fogja haladni
 Légyen bár súlyosb. Azután így kezdte imáját:
 Sorsa ez éltünknek kezeidben oh Isteni Felség,
 Épen azért bizton feltárom szívem' előtted,
 Tiszta ohajtását hallgasd meg alázva esengek!
 Im' leborúlva kiált hű szolgád népe nevében
 Tágíts rabságán, melly gyötri Hazája' ölében,
 És mardossa szívét; kegyes Istenem a' te Fiadnak
 Érdemiért könyörülj vad sors kínozta szegény nép'
 Létén, a' mellyért szentséges vére kicsordult,
 'S melly egyedül Téged buzgott mindenha imádni,
 Szegd meg ezen dölyfös zsarnok' vad lelke' dagályát,
 A' ki Hazám' népén olly vérboszut állni merész lett!

Még a' lelki vezér csak alig végezte imáját,
 Hajnallott az idő, 's a' nép szép példa adását
 Nyomban utánozván, kiki indult a' sűrű nádas'
 Biztos ölébe, mivel tartottak az ozman erőtől.
 És mikor a' ragyogó nap már kiderülé az égen,
 A' mellynek tüzelő sugáraitól melegült meg
 A' víz, és az egész tájék más színbe vegyüle:
 Ismét jönnek elő a' tegnapi böszme csoportok;
 Mert vagy foglyaitól, vagy máskép' tudta meg a' vad,
 Hogy többen vannak, kik ezen tó' mélyiben úsznak,
 Nem csak vad kácsák, szárcsák, de sok ember is él benn.
 Most hát e' lelkes vadakat, hogy csalja ki: arról
 Kezd tanakodni legott sátán bérlette poroszló.
 Néha tehát mikor a' ragyogó nap tűnt le az égből,
 És komor éjszaka lőn: kezdett kiabálni szelíden
 A' martról: Kata, Mára, ne félj, szárazra ki léphetsz,
 Mert el ment már a' törökök' csordája meggyénkből!
 Erre sokan lettek bátrak szárazra kilépni,
 Főképen kiket a' nyomor és éh gyötre keményen
 Mentenek a' vízből; de mihelyt a' partra jutottak,

Fájdalom! elfogták 's elvitték innen örökre!
 Többiek ezt látván, beljebb a' nádba vonúltak;
 Ám sejtven hogy majd a' nagy hideget ki nem állják,
 'S tápeledel nélkül meg fog gyengülni az ember,
 Végre beteg léssen: kezdtek tanakodni magok közt,
 E' közös inségben mi tevők legyenek, 's menedéket.
 Merre találhatnak másutt, epekedve tünődni.
 A' nép', és maga inségén a' lelki Vezérnek
 Indúlt szíve, 's legott ekkép' intézte beszédét
 A' sinló néphez: Feleim! ne habozzatok, íme
 E' nádas hidegült vizeit többé ki nem álljuk,
 'S a' sok durva tatár ide van rendelve töröktől
 E' tó' széleihez, kik ránk vígyázni serények,
 És csak azon vannak, hogy vagy fúljunk meg egészen
 Árjaiban, vagy hogy mikor a' szárazra kilépünk,
 Fogjanak el 's vigyenek keserű fogságba kötélén.
 Híveim! egy módot látok, mellyet maga Isten
 Szinte ajánlva sugallt mikoron végeztem imámat
 E' nyomorúságból szabadúlni, lehetlen egyébként,
 Íme Szabadka felől sokan is lappangva vigyáznak
 Már mi reánk; mire nézve nehéz szabadúlni kezökből,
 Oh de ezen részről, melly' partja Szegeddel irányos
 Nem történt soha még rablás, soha semmi erőszak
 Ránk nem ütött, jele hát, hogy imitt gyérebbek az orvok.
 Én azt gondoltam, hogy legjobb lenne Szegedre
 Mennünk, hol szállást nyerhetnök egy kis időre
 A' török adta Atyák' számára Kolostor ölében,
 'S biztosbak lennénk e' kinzók' dolyfei ellen,
 Mert már itt nincsen többé nyugvásra reményünk.
 Ekkor az Istennek szentelt szolgája' szavára
 Útnak elindulván, sietének utána Szegedre.
 Hajnallott az idő mikor a' zárdába beléptek.
 Édes örömmel telt kebelök, mikor a' veszedelmen
 Túl látták magukat, mivel e' zárdába be menni
 Fegyveres ozmannak nem volt szabad, a' ki pediglen
 Annyi merészséggel lett volna, keményen adózott
 Érte. Tehát itten szabadon lélekzeni kezdtek. —
 Isteni szent Felség mi nagy és bölcs gondviselésed,

Nem hágyasz el senkit, ki te benned bízva reménylett!
 Ím' a' jámbor Atyák szemlélvén a' futamodtak'
 Nagy számát, rögtön figyelennel voltak erántuk;
 Tüstint a' mire szükségök vala, szivből ajánlák
 Hű szolgálatukat, nem csak lelkükre tekintve,
 De a' megfonnyadt 's az erőtlea testnek is adtak
 Tápeledelt mennyit lehetett, mivel ők is elégszer
 A' nélkül tengtek, de az égnek hála! hogy ekkor
 Álltanak olly lábon, hogy birtak nekik is adni,
 Vagy pedig annyi buzát most szerzeni mennyi elég volt.
 Így a' lelki Atyák a' véginségre jutottak'
 Gyámjaivá lettek, bár mit sem birtak ezen föld'
 Róna határi fölött, de mijök volt, szívesen adták,
 Tudva, hogy e' jótét nem fog koszorútlan enyészni,
 És hogy ezen néptől a' kölcsönt vissza veendik,
 Hogyha ez ostorozást megszünteti egykor az Isten.

'S úgy lett. Mert mikor a' törököt végképen elűzték
 A' lelkes magyarok más szomszéd várak öléből:
 Itt is erőszaknak, 's egyesült diadalmas elődink'
 Régi haragjának, melly ellene forrt kebelökben,
 Engede a' gögös, 's kezdett takarodni Szegedről.
 Ez csak alig történt, mindjárt a' Dalmata nép is
 Éberedett, 's rögtön búcsút veve zárda' körétől
 Áldás 's hála között a' jámbor lelki Atyával,
 És telepedve Palánka' terén a' vár' közelében,
 Hat hetet ott töltött, 's munkábul elég keserűen
 Tengett. Ám mikor azt hallá, hogy csendes ezen táj,
 És végkép' elment a' kajtár ozman eminnen:
 Ó is azon perczben készült költözni Szegedről,
 Régi Szabadka' helyén, hol elődei áldva nyugodtak,
 A' fonnyadt testnek számára keresni nyugalmat,
 Elhozván azon ősz 's jámborság' tiszta edényét
 Sándor Atyát, kivel ők álltak sokféle veszélyt ki
 Még Ludason 's másutt, a' boldog időkre magokkal.

Visszajövéen az egész nép régi Szabadka' helyére,
 Nem vala életben többé majd senki azokból

A' kik elűzettek török által, mind elenyésztek,
 Mint hajdankor az ígéret táplálta Zsidó nép;
 Csak keves aggastyánt itt ott volt látni közöttök,
 A' kik az inségnek vérző fülánkjai ellen
 Harczolván birták túl élni az ozman' igáját.
 És a' mint kezdtek települni Szabadka' vidékén:
 Sok kiürült 's rozzant házak düledéki szemökbe
 Ötlöttek, 's az utak bé voltak növe füvekkel.
 Észrevevék azután, hogy némelly házak egészen
 Pompásan voltak, 's még gazdagon égbe emelve;
 Legfőbb a' Kastélyt, melly három fény emelettel
 Díszlett, és két jó kőmű felemelte toronnyal,
 Bámulták, és azt több mély sánczokkal övedzvéen,
 Majd várrá tették csak azon végből: ha az ómár
 Régi hatalmának ki akarván vívni határit,
 Merné azt a' harcz' tüze által vissza csikarni,
 'S terhes igája alá, mint volt, vad erővel alázni.
 E' várkastélyban kezdtek telepedni nemesbek
 Lelki Atyával együtt; ambár majd semmi különbség
 Nem vala a' pór nép 's nemesek közt, annyira el volt
 Nyomva az inségtől az egész nép. Messze vidékre
 Hajtá a' szarvas 's más marha gulyákat az ozman,
 Pusztá helyet hagyván a' merre szaladva dühöngött.
 A' szántó földek mívetlen szerte hevervén,
 Csak nagy munka után hozhattanak újra gyümölcsöt,
 Szóval: minden alázva hevert a' vad' dühe által.
 Mennyire húzták meg magokat mieink, hogy ezen kárt
 Mellyet az elkeserült török ejtett, pótlani birnák,
 Íme tekintsétek, milly egyszerű életet éltek:
 Nem ragyogott az arany, vagy ezüst hiu kecsnek okáért;
 Drága selyem ruha, vagy posztó, mint hajdan időkben,
 Vagy mai nap csillog, nem volt használva divatra;
 A' reczefátyolokat nem volt láthatni sehol sem,
 'A szüzek egyszerűen voltak piperézve; az ifjak
 Csak mire szükségök vala, azt hordozni kívánták,
 Nem mit az új izlés 's fényűzés' lelke javaslott.
 Oh de az Istennek szolgálni örömmel elindúlt
 Mind, mihelyest hallák, hogy zúg a' tompa harangszó.

Melly a' Kastélynak magasabb tornyáról alá szólt.
 E' fénylakhelynek, melly később Kulla nevet nyert,
 Volt egy szép idomú, mívű, és nagy terem alsó
 Osztályában, azért ezt Isten' tiszteletére
 Szentelték, hogy benne Misét és Isten' igéjét
 Hallgassák. Más al-teremek mind nyitva valának
 Jámbor Atyák' számára soká, kik váltva Szegedről
 Jöttek ezen hálás népet vallásos imára,
 Édes örömtelvék, oktatni, 's Hitünkbeli titkok'
 Üdvös szentségét, bár sokszor forga veszélyben,
 Életök e' nyábjért, még is hirdetni serényen,
 Csak hogy az Istennek más aklu apostoli ellen
 Órizzék, kik ezen szakban szaporodni Hazánkban
 Kezdtének, és sok ezer lelket más útra vezettek:
 Mint a' mellyet ajánlt Krisztus, 's biztosnak igenle.
 Oh de ezen nyájból, melly el volt látva vigyázó,
 'S elszánt Pásztorral mindig, sikertelen iparral
 Küzdtek az újítók egyet is rá birni, hogy Isten'
 Szentséges tanját be cserélje az emberi tannal;
 Sőt azok is, kik utóbb másutt részökre hajoltak,
 E' tájakra jöven megtértek az üdvöt adandó
 Hitre örömtelvék, 's Anyaszentegyház' kebelébe.

Volt is hálaadó a' jámbor Dalmata mindig
 E' Nemtői eránt, 's mindenkor nagyra becsülte
 Mint üdvét kereső, mint lelke' javát gyarapító
 Gyámjait, és úgy mint Isten' Felkentjeit illik;
 Mert mihelyest kezdték a' földet szántani itten,
 'S Isten ajándokiból a' sűrű kepeket aratni:
 Tisztelet és becsület mellett, bőséggel özönlék
 Keskeny zárdájok, mellyet nagy hála fejében
 Nékik ezen jó nép Kastélyban ajánla lakásúl.
 Oh de csekélyek ezek, többet mondhatna ez Egyház,
 Szentelt oltárok 's az ezüst kelyhek, ha beszélni
 Tudnának, mellyek mind annyi tanúi lehetnek
 Bőkezüséggel együtt mindenkori lelkes iparnak.
 Jámbor szerzetesek, hogy ezen nagy lelkü hiveknek
 Tiszta barátságát tudják viszonzolni legottan

Ujra megígérték, hogy örökké hív követői
Lesznek akár mi veszélyt az öröklő küld le reájok,
És maig e' fogadást buzgón töltik be utóik.

Mint mikor a' bús tél' zord mostohasága tavaszkor

Szűnvén, a' hegyek ormairól kezd szerte enyészni
A' száz éves hó, 's a' mély völgyeknek ölébe
Árja szakadva csinál patakot, melly ollykor előtvén
A' kiaszott vápák' kebelében az árva zanótot,
A' gyepter utána virúl, 's tüzelő nap' tiszta sugári
Tél' sodrotta megynék' termékeny ölére le hatván,
Mindenek élednek, minden kezd újra mosolygni;
A' szőlő fakadoz, vadon erdők zöldbe vonúlnak,
A' viruló puszták bársony füvein juhok és más
Szarvas marha gulyák békén legelészve bolyongnak,
És nyesik a' gyönyörűn viruló mezeinket örömmel,
Szóval: minden ujúl 's fejlík mosolyogva gyümölcsre:
Úgy nekik is minden kezdett kellemlre virúlni,
És egyedül őket látszott dajkálni reménnyel.
Nem vala hátra egyéb, mint bort természeteni tudni,
Ezt is megtanulák, 's lassanként már szüretöltek,
És minden dolgok' bőségiben úszva vigadtak.

Hajh de alig kezdtek nyugodalmasan élni Szabadkán,

Újra csapás és szörnyü veszély közelíte fejökre;
Mert az egész Bánát, 's a' Péfervári erősség
A' vad tar' rabigája alatt kinlódtnak eddig,
Híre repüle pedig, hogy az ozman vissza jövend még,
'S elfoglalja az ép Kastélyt e' róna vidékkel.
Minden lény remegett, mivel a' hír végre valósult.
Mert birodalmának látván szűkülni határit,
Annyira elkeserült vad mérge' hevében az esküdt
Százados ellenség, hogy alattomos útakon ártott,
A' hol csak lehetett, 's gyakran prédálni kiküldé
Harczosait, minthogy nyilvános harcra ki állni
Nem mert, és a' békekötést koldúlmi pirúlt még.
Nem lévén más módja tehát árthatni magyarnak,
'S nem titkolhatván ármányos lelke' boszúját:

Sokszor az áradozó Tisza' medrén által evezvén,
 Ott, a' hol magyarok, vagy más Leopoldnak alatti
 Álltanak ép lábón mindent rombolni orozva
 Tört be az ármányos, 's mieink' tájára is olykor.
 Így történt most is. — Bánatot lakta törökség'
 Némelly része dühét gazdag Bácskára idegzé,
 'S nem vala senki közel, ki dühében gátlani merné.
 Ám mielőbb ide ért 's pusztítani kezdte Szabadkát,
 Megtudták mieink mire vágyát e' gyülevésznek,
 Épen azért jókor siető lépéssel osontak
 A' Rocza*), úgy nevezett erdőnek lombos ölébe.
 Itt elemésztvén azt, mit hirtelen öszve szehettek,
 Hat hétnek le folyása után, mikor a' nyomor és éh
 Vette elő őket, látván, hogy vissza sudamlott
 A' döllyfös gyülevész, 's tisztább lón tőle határuk:
 Rögtön ez' erdőtől végbúcsút véve siettek
 Nagy vígyázva ezen sok vér festette vidékre.
 Ám haza érkezvén, mindent rombolva találtak,
 Régi lakásaikat pusztítva rabolta az írigy,
 És mit nem vihetett, izzó tűz által enyészett.
 Illy keserúséget kellett izelítniek újra!
 Oh de akár mi nemű nyomorúság érte is őket,
 Bár mint üldözték sátán izgatta poroszlók:
 Még is azért miután megszűnt a' fergeteg' árja,
 'S a' csend vissza került, tüstint ide lakni jövének,
 Újra emelvén a' rozzant kunyhóikat épre
 Mellyeket a' zsarnok' dühe porrá és hamuvá tett;
 Ezt elrendezvén, a' volt alagoknak ürében
 Néma kesergés közt fürkészték, a' mit elástak
 Még elmenttek előtt, 's ha találták, annak örültek.
 Legfőbb gondjaikat fordíták annak utána
 Arra, hogy Istennek szentelt kis lak megújuljon
 Mellyben alázatosan fognák esedezve imádni:
 Hogy megelégedvén azon elmúlt szörnyü csapások'
 Éktelen és mélyen sebző fúlánkival, egykor

*) Rocza, erdő volt Bács vármegyében Janikovácz fölött, hol most a' legjobb szántó földeket láthatni.

Szűntetné boszuját, 's rajtuk könyörűlni ne késsék.
Mert az irígy törökök gyakran prédálni ki járván,
Őket *), barmaikat 's valamit csak leltek, elorzák.

'S bár csak az ellenség végképeni semmisedését
E' jámbor népnek szomjazná, — túrni lehetne;
Ám magyar is dühödött, oh fájdalom! oh iszonyú bűn!
Rajta, hogy a' törökök tisztultak örökre Hazánkból.
És te Virág **) voltál kapitánya azon gyülevésznek,
Melly nem tudta miért ont vért? oh szörnyü gyalázat!
Oh istentelenek' 's Haza' pártosi' büszme vezére!
Nemde azért ragadál fegyvert, hogy megszabadítsad
Ember társaidat? még is most üldözöd őket!
És szaporítod az árva baját! mért nem könyörűltél
A' sinló népen, melly volt hasznára Hazánkknak?
Hallatlan dühödés, a' jámbor népre tüzelni,
'S a' fegyvertelenek' sokaságán vérboszut állni!
Íme az elréműlt nép kezd futamodni előle,
'S vert nyájként sietett valahol menedékre találni,
Oh de az orgyilkos követé vért ontva nyomában;
Végre nagyobb részét a' Kastély oldala mellett
Ostrom alá vévén, 's egy szűk utczába szorítván,
Sok sebet osztva dühöng, úgy, hogy harminczan azonnal
E' csúf harcz' téréen mieinkből halva lerogytak,
'S számtalan ártatlant a' ló' vas körme tiport le. —
Eltávozta után kezdték a' holtakat öszve
Hordani, és akarák a' köz temetőben elásni,
Oh de az Istennek szentelt Szolgája imígyen
Szóla: ne hurczoljuk ki felé a' köz temetőbe

*) Így történt 1692-ik esztendőben, midőn Szucsichok' nemzetségéből egy fiatal hölgy derék férfi' felesége a' malomba, melly alig volt egy pár lövésnyire el távolítva a' kastélytól, indúlt, más öt fiatal hölgyekkel, az épen akkor rabló törököktől elragadtatott. Kik közül némelyek haza szöktek, de Szucsich Emmi most is jó. Férje tehát hét év lefolyta után mást vett nőül, Zombori kapitány Bijakovich Dienes testvérét, pedig hír szerint, még élt Emmi. — De ezen idők viszontagságaiban meg volt engedve, hogyha ki nek felesége elraboltatott a' beléndes ozman által, és hét év alatt vissza nem tért, mással házasságba lépni. E' házasság' gyümölese ama híres Szucsich Lukács, kiről alább bővebben szólándunk. —

**) Ez volt Tököly Imre pártosaiból egyik csoport' kapitánya.

Embertársinkat, ne hogy a' böszült török ismét
 Ránk ütven sokakat közülünk fogságba ragadjon;
 Itt van elég térség, nyugodjanak itt, hol elestek.
 E' szózatra hajolt az egész nép sirt nekik ásní
 Épen azon tájon, hol Rókus szent laka díszlik,
 Más nap' nagy sírás 's zokogás közt eltakaríták.
 Ennyi dühöngéssel járt kelt a' pártos erőszak,
 'S a' hol csak lehetett vért ontani mérge dühében,
 Nem könyörüle sehol, sőt kettőztette csapását.
 A' kárvallottak 's elrémült Dalmata népek
 Most csak azon voltak, hogy az ejtett kárt ha lehetne
 Hozzák helyre. Tehát mindent újíteni kezdtek,
 A' mi az orzóktól maradt, 's vígyázva magokra
 Éltenek egy kis időt békén. — De hamar megiríglyél
 Azt nekik a' konok ozmanság' vérszomja; 's legottan
 Mustafa büszke Nagy úr fájlalva sok ízbeni buktát,
 És nehezen tűrvén, hogy az Austria nagy Fejedelme'
 Szűk birodalma nagyúl, 's a' boldog békekötésre
 Hajlani szégyenlvén, erejében bízva, keserves
 Elszánása után indul próbálni szerencsét,
 Megtudván főkép' a' visszavonásokat itten
 A' főbb harczi Vezérek közt: Leopoldnak azonnal
 Hareztot üzen, 's tüstint Bosnyák, Rác, Serbia, Bolgár
 Országok, 's Belgrád ismét ő néki adóztak.
 Ezt hallván mieink, és a' múlt évi csapások'
 Szörnyeitől félvén, jókor távoztak el innen,
 És költöztek egész Baja' tájékára ügetve.
 Feltéven, hogy amott az ezüst Duma' hajjain által
 Vergődven valahogy, közelebb fog lenni az erdő,
 A' mellyben szállást keresendők voltak. Azonban
 Négy hétig várták itt a' döntő esata' végét,
 Kérve az égnek urát, hogy most szegné meg az ozman'
 Durva hatalmának fonalát, és Hunnia' tere
 Kéjre virágozzék ismét egyedül csak az Árpád'
 Hős ivadékainak, 's vele nőtt rokonúlva sok ajkú
 Népeknek, de török kinzó rabigája ne nyomja
 Senki nyakát többé, hanem a' csend szerte virúljon!
 Még a' nép ígyen könyörög, közelíte Hazánkhoz

Mustafa, jól tudván, hogy az akkori Nagy Fejedelmünk
 Nem nagy erővel bír, mivel a' hadi sergeinek nagy
 Részt átvezeté Spanyol ország' pártosi ellen,
 'S Francia ingerlé; mire azt feltette magában
 Hogy nem nyugszik egész addig, miglen Magyar ország
 És Erdély az övé, (Bánát még néki adózott)
 Semmi nehézséget sem sejtván bátran ütött be,
 'S rettenetes módon pusztítani vágyta Hazánkat;
 A' győzelmű babért már is tartotta kezében,
 Es csak azon düh okozta boszút forralta fejében
 Milly nagy kínokkal fogná üldözni azon sok
 Foglyokat, a' kiket itt bőven fűzhetni reményle.
 Láncokat is hurczolt a' dőre magával ez okból,
 Hogy miután az egész Országot előnti hadával,
 És Leopold' seregét szét kergeti, vagy lenyakazza:
 A' fegyvertelenek' sokaságán töltse haragját,
 'S Tiszttestül lánczon hurczolja magával el innen.
 A' Fejedelmi Király hallván közelíteni őtet,
 Hirtelen öszveszedé seregét, 's át adta Szavói
 Eugennek, ki utóbb lón Megváltója Honunknak.
 És ámbár kevesen voltak, kik halni Hazáért
 Elszánták magokat, 's vele ellenségre rohanni:
 Még is, bár eledel' híjával küzdeni kellett,
 Bizott a' magyarok' nagy készségökben az elszánt
 És nagy lelkű vezér, 's csataterre ki állani készült.
 Sőt noha még Bécsben meg volt az hagyva keményen
 Néki, hogy a' döntő harczot, ha lehet, ki - kerülje,
 És egyedül Erdélyt, 's Duna' térént védje hadával,
 Pétervára körül valahol telepedve ügyeljen
 A' törökök' minden mozgására: még is ezen nagy
 Országunk veszedelmében meg merte parancsát
 Szegni Királyának, mivel immár szinte közel volt
 A' vért szomjuhozó Nagy Mustafa szörnyü erővel.
 Ezt látván Eugen, vígyázva azon vala mindjárt,
 Hogy megtudja egész erejét 's milly szándoka légyen?
 'S im a' Dalmata*) nép, melly részint még rabigájá'

*) Itt egyenesen Bács vármegyei vagy Dalmatákat, vagy a' nem egyesült Szlávokat érthetni, kik mindig hivek

Terhe alatt itt ott nyöge, részint szinte csatázott
 Inkább mint szanaszét bujdosva ki-haljon örökre
 Éhen, vagy szomorú rabság' senyvében enyésszen;
 Nagy szolgálátokat vitt véghez ez' érdekes ügyben;
 Mert mindent, valamit csak akart, megtudhata tőle:
 Milly nagy erővel jó és merre kívánna nyomúlni.
 Főképen mikoron Belgrádon Mustafa büszkén
 Rendezné seregét, 's Jáncsárit előre bocsátná
 A' Magyar országnak pusztítására, legottan
 Ezt hiv Dalmata nép' szájából tudta meg Eugen.
 Ők hozták hírül milly szörnyű szándoka légyen:
 Hogy Pétervárat megszállani fogja először,
 Ezt elfoglalván Szegedet bekeríti hadával
 És ha magáévá teheté, Erdélybe rohan be,
 'S így megtoldja megint csonkúlt birodalma' határit.
 Ezt hallván Eugen, kezdett húzódni sietve
 Pétervára felé, hogy az ellenséget előzván,
 Letelepítse egész seregét, 's így várja be készen.
 Észrehevé Nemtönk' dolgát Nagy Mustafa, 's bámult,
 Oh de azért szive' szándékán tágítani nem birt
 A' gögös, de feléje nyomult 's megszállta erőssen.

Eugen kémélvén daliáit, 's bízva ezen vár'
 Sáncaiban, mindent, mi okot nyújthatna csatára
 Elnézett, mivel azt Bécsben Fejedelme javaslá.
 Mustafa ezt látván felhagy ostrommal egészen,
 És Tisza' mellékén kezdett indulni Szegedre.
 Eltávozta után küld egy dandárt*) azon okból

---

valának Leopoldhoz; ezek, mivel közülök sokan laktak a' török hatalom alatt még, minden gyar
 vagy veszedelem nélkül ide 's tova járhattak. Légy a' többi között egész Belgrád kapujáig fé. levén, k
 tanulta egész erejét és szándékát az ellenségnek. Ettől értette Eugen, hogy Mustafa maga ugyan m
 nem lenne ott, de már 12. ezer Jáncsárnál több, a' lovasságból pedig még kevés érkezett légyen me
 Azon kívül, hogy a' Dunán katonasággal, leginkább nyilasokkal megterhelt nagyobb 's kisebb hajó v
 lami száz tartózkodnék; a' feltett célja pediglen Mustafának az volna, hogy mindenek előtt a' Leopoldt
 taval újonnan megerősített Pétervárat elfoglalná, és onnan tovább Magyar országba folytatná útj
 Ugróczy Ferencz.

*) Ezen fegyveres huszár csapat Deáky Pál' bátor és rettentetlen ns. vitéz osztályából küldetett, mellybe
 szinte sok Rácz születésű daliák vitézkedtek.

Hogy megtudja minő szándékkal osont el az ozman,
 Rája parancsolván, hogy nagy vígyázva utána
 Menjenek, és ha lehet néhányat orozni belőlök,
 Hoznák el; ha pedig valahogy birnának egy olyan
 Foglyott hozni, kitől Nagy Mustafa szándoka célját
 Tudhatná, annak volt díja ki-tűzve az ötven
 Körmöczi. Elmentek; — 's egy kis vártatva jövének
 Vissza felé hozván miokért fáradtanak, olyan
 Foglyokat, a' kiktől megtudta vezérök az ádáz
 Mustafa szándékát. Mire nézve ki adta parancsát
 Hogy kiki készüljön, (mivel itt is akarta előzni
 A' gögös' tervét) a' harcz' mezejére ki-állni.
 A' vár' népe tehát készüle Vezéri parancsra
 Melly e'képen volt hozzá intézve: Vitézek!
 Nékem ugyan meg volt még Bécsben hagyva keményen,
 Hogy ne merészkedném a' döntő harczra kiállni:
 Oh de az ellenség, látom, meg akarna Szegedtől
 Fosztani bennünket, hol van számunkra sok élet
 Rejtve; tehát éhen haljunk? Kezeinkben az éles
 Kard! Ki adá nekünk, 's mire, hogyha nem ütközetekre?
 A' Fejedelmi parancs illy nagy szükségben enyészhet,
 Hol Haza' és a' nép' boldogságára törekszünk.
 Bajnok sorsosaim, látom, Haza' sorsa mi tőlünk
 Füg, 's ha szerencsésen megvívunk a' Törökökkel,
 Vajmi dicsőséges koszorút fog tűzni fejünkre
 A' Fejedelmi Kiraly! 's minden szív újra feléled.
 Bár mi csekély számunk a' csorda Törökre tekintve,
 Oh de ha egy szivvel lélekkal néki szegülünk,
 Majd sokan is lehetünk, 's jót állhatok érte barátim,
 Hogy nem övé, de mienk lesz a' diadalmi borostyán.
 Rajta tehát ki magyar, kinek a' Haza' üdve szívébe
 Vésve vagyon, velem induljon most győzni Szegedre!
 Ezt csak alig hallák hős vérü vitézek, azonnal
 Csörgött a' fegyver, 's mindenki Vezére szavára
 Indult a' várból bátran megívni Törökkel.

Egykor, hogy kezdett gyönyörű Aurora pirúlni,
 Mély gondokba merült Eugen fontolva magában

Milly nagy fát mozgat, mikor annyi törökkel ügyekszik
 Megmérkőzni. Tehát mind öszvehivatta vezérit,
 Hogy kiki érzését nyíltan megmondja előtte.
 Végre azon végzést hozták a' harczy vezérek:
 Hogy megelőztessék a' dolyfös' terve. De épen
 A' hogy ezen végzés hozatott 's széledni akartak,
 Jó száguldya legott Zentáról egy lovas azzal
 A' szörnyű hirrel: hogy Mustafa Zenta alatt meg-
 Állapodott, nagy sánczokat ás, nem tudni mi végből.
 Eugen azonnal küld egy két csapatot, hogy előre
 Menjenek, és ha igaz hírt fognak hozni azokról,
 A' miket elmondott a' most jött posta törökről:
 Ritka ajándékot tűzött ki; pedig maga is csak
 Zenta felé indult. — A' hajnal' fénye terülni
 Kezde, hogy a' mondott csapatok jó messze haladtak
 'S mentek egész délig, mikor olly nagy csorda törökre
 Bukkannak, melly sokkal erősb számukra tekintve.
 Most mi tevők legyenek, szaporán kellett tanakodni,
 'S csak hamar elszáguld segedelmért egy lovas ember,
 A' ki Vezérének megmondván milly veszedelmes
 Légyen az állásuk, tüstint nyert tőle segédül
 Fürge Huszárokból egy dandárt, vívni tanulttat,
 Melly jókor jöve még, mikor a' tűz szinte ki - lobbant.
 Öszve csap a' Mahomet' gögös dandára keményen
 A' nagy lelkü magyar daliákkal, 's hála az égnek!
 Győzedelem követé a' harczot, melly ada kedvet
 Édes elődinknek több hős tettekre legottan,
 Mert az egész sokaság vagy amott harczolva rogyott le,
 Vagy fogságba került, kik közt egy Fő - Basa lévén,
 Eugen elébe vivék, ki legett vallatta keményen.
 Megtudván miután vágyott, hogy Mustafa Zentán
 Állapodott 's tábort üte a' tulsó Tisza' partján,
 Sőt az erősb hadait már is Bácskába vezette,
 Olly feltétel alatt: hogy hirtelen el fog osonni
 A' felső Magyar országot pusztítani, 's onnan
 Vissza jöven indúl a' dús Erdélybe telelni,
 Mert Szegeden nem akart többé próbálni szerencsét*)

*) Észrevév t. i. hogy Eugen Pétervárárt oda hagyván utána siet Szegedre.

A' nagy lelkü Vezér hallván vad Mustafa' czélját,
 Rémüle végzésén, 's kezdett tusakodni magával,
 Milly iszonyú kárt vall Leopold, ha ezen vad oroszánt
 Nem zabolázza meg itt, hol kezd kedvezni szerencse.
 A' Haza' boldogsága nagyobb Fejedelmi parancsnál!
 Mondta; 's azon perczen csatatérre ki - állani készült,
 Gyorsan járta csekély seregét biztatva egyenként,
 És mikor észrevevé, hogy mindenik ége csatázni,
 Zenta felé fordúlt daliái' együtt erejével,
 Hol, mikor ott termett már készen várta az ozman,
 Három rettenetes sáncczal lévén bekerítve.
 Ezt látván Eugen, nem hogy megiedne, de inkább
 Jobban előre nyomúlt, 's még egyszer szóla: Vitézek!
 Íme kevélységét itt van megszegni szerencsénk
 E' vértzomjuhozó, 's Haza' keblén szerte dühöngni
 Vágyakodó vadnak, mint tellik szívem örömmel!
 A' Haza megszabadúl régtől gyűlölte igától,
 Csak mi ezen gyülevész 's kóbor seregekre vitézül
 Üssünk oh magyarok! Ne ieszzen ezen sok ezerből
 Álló ostoba nép, megfogjuk még ma alázni,
 Csak valamint mondám, üssünk a' vadra keményen.
 Im' sánckokba vonult nem mervén síkra ki - állni!
 Itt e' fészekben haljon valamennyi lopódzott
 Szűk keblébe akarva nyomort még szórni Hazánkra!
 Ezt csak alig mondá, mikor egy lovag álla előtte
 Nagy levelet nyújtó. Ennek tartalma minő volt
 Tudta dicső Eugen, mire nézve hogy azt megelőzze,
 Csak csata' végével nagy örömmel vette kezéhez.
 Most kivoná kardját, 's seregét biztatva kiáltott:
 Rajta tehát magyarok, ne habozzunk, itt az idő mar!
 Vágjuk az ármányos' seregét a' merre csak érzük,
 Mig töröket látunk nem nyujthat senki kegyelmet!
 Erre egész tábor megmozdúlt a' konok ellen
 Szörnyű lárma között, melly jelszava a' viadalnak;
 És a' mint közelít a' három sáncczal övedzett
 Nagy számú tarhoz: ki tör a' bel sánccbol elébe
 Sok lovas, és akará útját vért ontva elállni,
 Oh de nekik szegezé Eugen vas marku huszárit,

És valamennyi lovag kezdett hátrálni, vagy ottan
 Halva rogyott. Azután első sánczokra vezetvén
 Nagy lelkű seregét, egyszerre be álla az ostrom;
 Csattog az edzett vas, húll a' tar szerte rakásra,
 Rajta! kiált Eugen 's a' bel sánczokra rohanván,
 Olly nagy erőszakkal kezdődött újra az ostrom:
 Mintha oroszánok küzdöttek volna dühökben.
 'S míg ezek itt vívnak: Stháremberg nyargal előre
 A' Tisza' medre felé, melly épen kezdé lohadni,
 'S a' törökök mertek mieinkre rohanni azon kis
 Száraz iszap résen, melly a' sáncz' és Tisza' árja
 Közt szabadon maradott; de hamar csak vissza osontak,
 Vagy pedig a' zavaros Tisza' habjaiban bele fúltak,
 Nem birván az erős és kedvre kapott magyarokkal
 Megmérkőzni. Tehát a' bel sánczokba lopózván
 A' törökök' tetemin; veszi észre, hogy ingadoz a' híd
 A' sok szökni kívánt turbányos népnek alatta:
 Kezde legott jobbrúl ágyúzni reája keményen;
 Hejszter' is ezt látván bal részről, szinte tüzelt rá,
 Melly ketté válván: sok ezer húllott be Tiszába;
 A' ki pedig harczczal meg akart menekedni haláltól:
 Azt nagy lelkű magyar daliák kard' súlya ki-végzé.
 A' nap is, úgy tetszett, mintegy kedvezni akarván,
 És koszorúzni ezen győzelmet fény sugarával:
 Később alkonyodott. Maga Mustafa nem vala bátor
 Ott meghálni iedtében, hol tábora fekvé',
 Tüstint nagy sebesen kezdett Stambulba osonni,
 És a' békekötést koldúlni alázva magyartól.

A' mint megveretett Zentánál Mustafa csúful,
 'S hirtelen elrobogott biztosb tájakra komordan
 Néhány még maradott csapatokkal: híre futamlott
 Eugen tette csapásának, 's mindenki örömmel
 Hála imát rebeget az egék' Felséges urának;
 Ország szerte örült a' nép', 's víg ünnepet üdlött,
 Hogy végkép' szabadúlt régtől sinlette igától. —
 E' vig hirre Szabadkai nép az egész Magyar ország'

Népeivel vigságnak eredt, és vissza vonúla *)
 Rögtön az elhagyatott kedves chánánja' ölébe,
 Melly szintén szabadúlt a' zsarnok tenni szokott volt
 Vad rablásoktól, 's szabadabb életre kapott most.
 És haza érkeztén, ámbár hajlékuk üres volt,
 Még is azért a' mint lehetett olvadtak örömré,
 Hogy múlt a' zivatar, 's minden mosolyogva virúlni,
 Sót gyönyörúséggel 's bőséggel özönleni készült
 Országunk' gazdag kebelében, melly csak előbb is
 Ozman' igája alatt nyögvén, olly pusztá vidék volt,
 Hogy csak alig lehetett itt ott szemlélni virágot
 Tágas tére felett, az örök harcz' színhelye lévén.
 Mert azon ellenség, kitől a' Haza réműle, és sok
 Vérontásoknak vala eddig keble ki-téve,
 Tönkre jutott, kiterült birodalma magyar hon' ölében
 Már elenyészett volt, 's sürgette alázva Bizánczból
 Bár milly alku alatt a' hosszabb béke időket;
 És ámbár mi nekünk buzgott kedvezni szerencse,
 'S régi dicsőségünk' fény csillaga tünt fel egünken:
 Kérésére hajolt végtére dicső Fejedelmünk,
 'S meglett Károliczán **) az ohajtott béke szövődés,
 Melly által csonkúlt a' zsarnok régi hatalma,
 És magyar országnak lettek tágítva határi.

Most, hogy az ohajtott szent béke' gyümölcseit élni

Kezdték a' győztes magyarok: nem hagyta sokáig
 A' nagy Felkentünk ezen áldott alhon' ölében
 Fekvő pusztákat művetlen szerte heverni,
 És csak azon volt, hogy letiport falvaknak alapjat
 Létre emelje megint, valahol török által enyésztek. —
 Úgy azután sok szép telket kiadatni parancsolt
 Nékik; 's hogyha ki élt azon ágból, melly vala hajdan

*) Bajáról t. i. hová minekelötte betört volna Musta fa hazánkba, azokon kívül, a' kik kardot rántottak ellene Szabadkáról megfutamodtak. Baja fényes mezőváros Bács vármegyében, a' Dunának kisebb ága mellett, birtokos ura Herceg Grasalkovich halála után birja özvegye — örökös nélkül.

**) Károlicza a' Pétervári katoná kerületben Slavoniában a' Duna mellett részint dombon, részint pedig völgyben fekszik; széke a' n. e. Görög Érseknek, 's bő áldás idején hegyei a' híres vörös boroktól nevezetesek.

A törökök betörése előtt ura némi vidéknek,
 És törvényes uton keresé, megkapta sajátját.
 Édes Dalmataink' Helysége jöven figyelembe,
 Vizsgálása után látván a' Biztos*) ezen táj'
 Fekvését 's lakosok' nagy számát, nékik ítélte
 Díjúl a' mutatott példás és sokszori lelkes
 Tettre hevült hűség', sok vész környezte! fejében,
 Mellyel voltak azon vérengző hábor időkben,
 A' mikor a' szörnyű önkény' vas vesszeje dúlta
 Szerte határaikat, mindenkor nagy Fejedelmök
 'S Honjuk eránt. Azután meghagyta Királya' nevében:
 Hogy mennél hamarabb több falvak sáncczal övedzve**)
 Légyenek e' Helység kiterült fekvése körében,
 Mellyekben, ha az ellenség közelíteni merne,
 Húznák meg magukat, 's egymásra vigyázva aláznák
 A' kóbort, ha utóbb megbánván a' csata' vesztét
 Régi haragja' dühét idegezni merészli Hazánkra
 A' buta zsoldosival, 's mint hitszegő ütne be újra.
 Végre ezen Biztos' bölcs gondja terüle tovább még:
 Ím miután a' tíz 's három sáncz férfi karokkal
 Elkészült, mindjárt meghagyta Szabadkai népnek:
 Hogy szintén szaporán ezen ép Kastély körül a' sáncz
 Rendre ujítassék, valahol csak dúle dugába,
 Olyan erősségig: hogy nagy szükség' idejében
 Várként használják daliáink a' konok ellen. —
 A' lakosok' számát azután két rendre felosztván***)
 Többi határőrző daliák' rendébe avatta,
 Meghagyván nékik, hogy ezentúl harcra kiállni
 Mindenkor készen legyenek, ha nem épen alázni
 Képesek a' dühödőt, legalább csak gátlani tudnák

*) Grasalkovics Antal.

**) E' sánczos Helységek' száma 13-ra ment, mellyek Közül e' következők valának nevezetesbek: Martonos Zenta, Kanizsa, Becse, most a Tisza melléki Kerületnek fő-várossa és törvényshéának helye, és sz Tamás, de valamennyi függött a' Szabadkai fő-kapitányi kormánytól mind addig, míg ez a' határ-őrző ezredek törvényei szerint katonáskodott.

***) Lovag és gyalog osztályokra.

Addig, míg az erő lassan megjöne felülről.
Minden Helységnek vala egy bizonyos kapitánya,
Ámde Szabadkainak voltak mindnyájan alatti,
Töle vevék egyedül a' Felség adta parancsot.

E' kis vári lakot, melly mély árkokkal övedzve
Volt kívül, akará maga a' természet erősbé
Tenni; mivel két részeiről jó messze özönlő
Két tó mosta azon töltést, a' melly nehezíté
A' betörést. Az egyik terjedt, a' merre terülnek
Szegedi út mellett a' szőlők, és sok időig,
Mellyet az elrombolt mecset', és török épületekből
Készült út ketté vágott. Másik pedig épen
Arra eláradozott sűrű nád erdőket üdítvén,
A' hol most Mlaka áll sok szép házakkal előntve.
Más két részeiről álltak több rendre felosztott
És megerősített kőmű felemelte falakkal
Sánczok, más tehetős várak' módjára, hogy a' nagy
Tűz' első lángját ideiglen birja ki - állni
Több épületek is katonák' számára idővel
Voltak emelve belől, honnan szép 's nagy kapu nyílott
Épen az újra emelt Helység' házával irányos
Arra, hogy a' köznép ha Misét hallgatni akart volt,
Vagy szükség' idején a' várba osonni ohajtott,
Bé - mehetett; ebben katonák őrt szüntelen álltak.

E' menedék - helynek hajdankori fő kapitánya
Mint hadi ritka vitéz, úgy a' köz dolgok' ügyében
Legjelesebb polgár 's Bellóna nevelte öreg volt,
A' kinek arczképét, mint volt, úgy festve ajánlom:
Nagy lelkű, komorúlt arczú, természet derék hős,
Harczra dicső, vallásra jeles, mindenre vigyázó,
Ellenségre dühös mindig mintegy vad oroszlán,
Oh de övéjéhez kegyes és érdem becsülő volt;
Őszbe vegyült és hosszú hajú, szint hosszú szakállú,
Mellyt viadal közben mindig vállára taszintott,
Márs nemzette Szucsich nemes és hős vérü Lukács ez;
Rettege ellenséget, ha Szucsich' neve reнге fülében!

Többi kisebb tisztek Vujavich, Kajch 's Marcsetichok közt
 Oszta valának, kik mindnyájan ezen menedéknek
 Sánczai közt laktak több évekig olly egyetértés
 'S tiszta barátságban, millyen már ritka madár most
 Testvérek közt is. De idővel nőtt vala számuk,
 'S még két alkapitányt rendelt Fejedelmi Királyuk
 A' nem egyült szlávokbul egyet, mást Dalmata részről. —
 Három zászlóaljt kellett rendelni, ha szükség
 Úgy kívánta; ezek' lobogó zászlói maiglan
 Jámbor szerzetesek' szent Egyházában azóta
 Lengenek emlékül míg el nem enyésznek örökre.

Illy jó rendbe tevé a' sánczos atyákat ezen bölcs
 Biztosság által törvényes nagy Fejedelmünk;
 És már mostantól hadi lábón kezdé Szabadka
 Állani, 's többi határőrző daliákkal együlvén
 Szinte tevé szolgálatait, mint más regementek;
 Tíz és két pusztát *) nyervén, hol hajdan időkbén
 Annyi magyar falvak népestül tönkre jutottak.
 És ha nekik tetszik, vagy birnak szántani többet,
 Még tova terjedhet mesgyéje Szabadkai földnek **).

Annyi veszélyek után kiderült a' Dalmata népnek
 A' várt boldogság' ragyogó fényfodra egészen,
 'S tarta egész nyolcz év' lefolyása alatt zavaratlan.
 Oh de megírigylé ezen édes béke gyümölcsit
 A' gonosz álnokság, 's ördög nemzette ravaszság,
 Még csak alig kezdett kellemlre virúlni Hazának,
 És nem hagyta szegényt, hogy azon mohlepte romokból,
 Mellyeket itt ott még most is láthatni ölében,
 Lassan emelje fejét, és csínnak örülni buzogjon.

*) Az érintett 12 puszták nevei e' következők: Kelebia, Vörösich, Bajmak, Tompa, Ludas, Csantavér,
 Nagyfény, Sebesich, Zobnaticza, Tavankút, Vántelek, Györgyén; mellyek közül Bajmak és Csantavér
 az 1779-ik évtől fogva valódi falvakká lettek.

***) Mert sok puszták művetlen heverték, miglen az említett királyi biztos megvizsgálása után részint tulajdo-
 nossainak, részint más érdemeseknek osztattak el. Ezen felül olly csekély ára volt ekkor a' földnek, hogy
 egy olly pusztá haszonvételeért, mint Topolya nem kellett évenként többet fizetni 12 frtnál. —

Ím' mikor a' diadalmas Atyák már messzire űzték
 A' tart: kezd sátán magyarok közt hinteni konkolyt,
 Mellynek magva utóbb gyökerezvén szüle virágot,
 Melly Haza' és vallás' üdvét döntötte veszélybe.
 E' nagy 's rettenetes vést hozta hazánkra az ismert
 Ritka együtt-tartás 's gög, melly már szinte merész lón
 Fegyvert fogni Király ellen, 's vért ontva dühöngött
 Sorsosain, szentelt helyeken 's Egyházak' egyénin,
 És még kegytelenebb módon, mint hajdan az ozman.
 Mert Rákóczy Ferencz Erdély Fejedelme beütvén
 A' pártos néppel, Haza' keblén szerte eláradt,
 'S a' főbb városokat tüstint megvette erővel,
 Negyven ezer vétkest számlálván már seregében!
 Oh nem elégülttek Feje! kin 's mért vágysz boszut állni?
 A' Mindentehető engedte kiverni Honunkból
 A' zsaroló ómárt, ki sokáig szóra nyomort rá,
 És kiüzése után minden lény olvad örömmre,
 Buzgó hálaadást hintvén Fejedelme fejére;
 És te, mi lelt? Kardot mersz rántani ellene? Oh bár
 Másokkal magad is, hálára fakadva buzognád
 Inkább a' rombolt Haza' keblét fényre emelni,
 Nem pedig azt jobban még dönteni 's tönkre tiporni.
 Tán Fejedelmednek nem akarsz szükséges adóval
 Lenni segítségül? Hiszen a' nélkül lehetetlen
 Állni egy Országnak! mit akarsz oh nyugtalan ember?
 Azt véled, hogy azon Fejedelmed meg fog iedni
 Tőled, 's felzendült néped' bár milly erejétől:
 A' ki azon gögös' seregit megtudta alázni,
 A' kinek olly régtől Magyar ország járma alatt volt?
 Ah ne zavard, kérlek, Haza' keblét, melly pihegé már
 Béke' szelíd karján nyugodalmát annyi veszélyes
 Harcok után, mellyek dúlták már századok óta.
 Oh ne feletkezz meg felkent Fejedelmed eránti
 Hűségéről, mellyel minden polgára Hazának
 Tartozik, és térj meg, Fejedelmed kész kegyelemre!
 Még is az elvetemült vért ontani kész; Haza' Atyja
 Ellen pártosival fegyvert ragadott, 's mit az ozman
 Épségben hagyta, már azt vad követői tiporják.

E' szörnyű viharok' 's dúlások' köz zavarában
 Dalmata nép mindig Fejedelméhez maradt hiv,
 És noha majd az egész ország Rákóczy kezében
 Volt, még is bízott Fejedelme csekely erejében,
 És az egész Helység példás hűsége jeléül
 Fegyveresen sietett Pétervárába vonulni
 Pártos sergek előtt, hol hét telet élt nyugalomban
 Ő Felsője kegyes védelme alatt valameddig
 Nem lett vége azon véres harczoknak egészen,
 Mellyek sok jámbor polgár' éltébe kerültek. —
 E' szomorú hét évek alatt milly nagy dühödéssel
 Prédált a' két fél, ölt 's rombolt szerte honunkban:
 A' történetirók bőven terjesztik előnkbe.
 Nem vala ép Város, nem volt tér, melly nem özönlött
 Volna Magyar vérrel; 's mit nem birt a' vad erőszak
 Tenni magáévá, az tűz - láng által enyészett.
 Mint, mikor a' viharos szélvésztlől hányatik a' mély
 Tengeri víz, 's duzzadt hullámok az égbe repülnek,
 Éji homályba borúl a' fénynap' tiszta sugára,
 Tornyosodott felhők rémítő tompa morajjal
 Szállnak alá, 's ropogó villámok az árba zuhannak,
 Minden náva remeg, melly akkor néki ereszté
 Árboczeit: szintúgy remegett e' döllyfös erőszak'
 Színe előtt minden hasznos polgára Hazának.
 Hasztalan óvakodék a' jámbor honfi előttök,
 Elrablák mije volt, mieink meg tőlök oroztak,
 A' hol csak lehetett, 's ekkor győzött az erősebb.
 Végre lecsendesedett a' zaj' dühe, 's kezde mosolygni
 A' szent béké megint vad kéz rombolta Hazánkra.
 Mert Rákóczy hadát elvesztvén majd nem egészen,
 Hajlani már látszott a' békekötésre szelíden;
 Oh de az elkeserült 's kétségbe esett követői
 Annyira megvették szívét: hogy nem vala bátor
 Színe előtt többé említeni senki ezen szót.
 Sőt ki csak emlité, tüstint ott halva rogyott le.
 Végre az elkeserült készebb volt számkivetésben
 A' török országban szomorún koldúlui kegyelmet,
 És nagy örömtelenül lefizetni ez élte adóját,

Mint Haza' keblében, 's kiterült jorzága' tövében
Régi baráti között békén és csendesen élni.

A' mint vett örökös búcsút Rákóczy hazánktól,

Újra derült ragyogó Magyar égen az édes aranykor,
És az egész ország bátrabban kezde lihegni.

Mert a' kóborló seregek most hagyva magokra,
Mint csatavesztettek vertnyájként szerte bolyongtak,
Nem tudván mi tevők legyenek; végtére Királynak
Holta után léptek Szathmáron az alkudozásra,
'S első József alatt meg lett a' béke szövődés.

Ezt hallván mieink: végbúcsút szinte vevének

Pétervárától, 's e' dús chánánjok' ölébe,

Indultak; de minő rettentőség vala nézni

E' sok vér szerzette helyet moh lepte romokban!

Csak maga a' Kastély maradt épségben, egyéb ház

Mind porrá, hamuvá volt zúzva Szabadka' vidékén.

Erre megérkeztek, kiket a' veszedelmes erőszak

Meghagya életben; mivel ők is az elvetemültek

Ellen harczoltak Fejedelmi Király seregében,

'S most haza érkeztén, kezdték újítani ismét

Régi lakó helyöket, 's mindent jobb lábra emelni.

A' még meglehető's Kastély' bástyás kebelébe

Négy Kapitány szállott mint ősi nemes lak' ölébe

Több altisztekkal, kiket Ő Felsége legottan,

Minthogy egész harczban Hozzá' hívek maradának,

'S Érte vitéz módon vívtak Rákóczyak ellen:

E' hős tetteikért megajándékozni akarván

Tüstint, a' ki nemes nem volt 's az lenni ohajtott,

Régi szabadságok mellett nevezé ki nemesnek.

Szóval: egész Helység' lakosit halmozta jogokkal

És szabadalmakkal, mellyek nagy időkre kinyúltak.

Igyen ezen viruló 's dús chánánt Bácska körében

Sok hős Dalmata vér árán nyerhette Szabadka,

Miglen az ohajtott szent béke' malasztja derülvén

Bízvást éldelné a' föld nyújtotta gyümölcsit!

Múltak az esztendők, 's a' Helység' népe öregbült,
 Csínnal emelt házak lassanként díszleni kezdtek,
 Úgy azután a' föld' színét felszántani gyors volt
 A' vas szorgalmú nép, és bévetni buzával,
 Mellyről utóbb aratott gazdag fizetésü kepeket.
 Ám még több becese volt a' szarvas marha gulyáknak,
 Hószinü birkáknak, szép és jó vérü lovaknak,
 Mellyek ezen viruló 's zsíros telkeknek ölében
 Mindenkor bőven 's falkákként szerte legeltek;
 Mert ezek' árából sokan olly nagy kincset idővel
 Gyűjtöttek: melly a' Haza' és Fejedelmi Királyok'
 Többszöri szükségét képes vala pótlani dúsan,
 A' nélkül, hogy azért elkellett volna magoktúl
 Húzni csak egy kevesig valamit, sőt teltek örömmel,
 Hogyha egy illy adományt Haza' oltárára tehettek,
 Tudva hogy Istennek 's Honnak szolgálni nagy érdem.
 Oh de hamar változni szokott a' sanda szerencse,
 Mint a' téli idő, vagy zord játéka szeleknek!
 Im' mikor élveznék az ohajtott béke' gyümölcsit,
 'S a' boldogságnak majd fő - polczára jutottak:
 A' mennyben lakozó ismét mást végze felő'ök.
 Kezd az egész ország szörnyen senyvedni mirigyben,
 A' melly lassanként ide érvén szerte dühöngött.
 S' így kiken a' dölyfös kuruczok vad erőszaka nem birt
 Venni erőt, vagy kik ki - kerúlték a' dühös ómár'
 Rablánczát, im' most a' dögvész által enyésztek.
 A' hogy híre futott e' szörnyü veszélynek, azonnal
 Némelly része vonúlt szabadabb tájakra el innen,
 Hogyha amott biztos révpartra találni lehetne;
 Más meghúzta magát kedves szállása körében,
 'S várta jövődjét szomorún aggódva naponként,
 Épen az aggvének 's nyomorúltak honn maradának,
 Elszánvák, igyen dicsérvén mindig az Istent:
 Mennyei szent Felség, mi kemény vagy az emberek' ocsmány
 Tettei' ostorozásában! még is csak igaz vagy,
 És ítéleteid' fonalát vizsgálni mi nekünk
 Mért történhete ez, vagy amaz nem volna tanácsos,
 Mert egyedül Te tudod, mi való üdvünkre 's javunkra.

Már sokféle nyomort békén szenvedni tanúltunk,
 Ezt is azért Tőled jó szívvél véve akarjuk
 Tűrni, csak a' gyógyír vérző sebeinkre ne késsék
 A' Te kegyelmedtől, mellytől mindenha szivárga
 A' sinló ember' sérvére az édeni üdvnek
 Balzsama; itt ezen a' földön büntetve sanyargass,
 Csak nyomorúságink' súlyát üdvünkre jegyezd fel
 Egykor, oh irgalmas! mikor a' túl-létre kimúlunk!

E' közös inségnek 's borzasztó vész' özönében *)

Melly egy egész évig dühödött e' róna vidéken,
 Dalmata nép közül is sokan a' túl-létre eveztek.
 Végre az ur Isten látván nyomorogni szünetlen
 A' Magyar országot, 's népét esedezni segélyért;
 Megkönyörült rajtuk szent Róchus hajnala jöttén,
 Szüntetvén meg azon pusztító ferde mirígyet
 A' melly annyi ezer jámbort a' sirba sodort el**).

E' szomorú történet után a' sánczos Atyák is
 Kik meg nem haltak, költöztenek édes öröm közt
 Vissza Szabadka felé, honnan szélledtek előbb el
 'S rögtön hála iámt mondván a' mennyben Ülőnek,
 Újra esengettek, hogy ezen dög féle veszélytől,
 'S más sanyarúságok' nehezétől védje ezentúl,
 Árasztván rájok szent áldását le az égből.
 És csak ugyan hajlott a' buzgó szóra az Isten,
 Mert ezután sok időt békén élhettek az ősök,
 Menttek az inségtől 's más mindenféle nyomortól,
 A' boldogságnak 's állandó béke' ölében.

Néhány évek alatt, mellyekben az Isteni áldás

Rajtuk volt, 's e' róna vidék bőséggel özönlött:
 Annyira nőtt számuk hogy az akkori lelki Atyáknak

*) A' lelki Atyák szállásról szállásra járván, vigasztalták és biztatták a' végharczot küzdőket; nevezetesen : Kovács József és Paganovich Jeronim; ez mivel Ludason született, Ludasynak is nevezetett

**) Ennek emlékezetére és sz. Rókus tiszteletére, az életben maradt jámbor Dalmaták egy csinos kápolnát emeltek, mellynek alapkövét 1738-ban sz. Mihály Hava 5-kén tette le Kurinszky Capistrán Üdvözítőről címzett szerzetes megye' áldozó papja.

A' Kastély' alsó osztálya nem adhata szállást;
 Épen azért e' jó népnek buzgalma törekvék
 Nékip egy új, de csinos hajlékot emelni legottan
 A' Kastély mellett, mellyben több Szerzetesek még
 Váltottak szállást, kik már ide lakni jövének.
 Kápolnát is utóbb a' nép nagy száma kicsinylé,
 Mellyben az Istennek dicséreti zengtenek eddig,
 'S vágyott Templom után, melly hozzá lenne arányos,
 És mivel a' tetemes költség rúgója hiányzott:
 A' Kastélyt akará annak szentelni egészen,
 Oh de az ott lakozó Kapitányok tiltani kezdék.
 Végre az Istennek szolgálai esengni siettek
 Érté egész néppel Fölséges Károly elébe:
 'S kérésök sikerült; mert a' Kapitányok azonnal
 Kénytelenek voltak másutt hajlékot emelni *).

Most, miután sikerült a' nép' szent czélja Királynál,
 Nem vala hátra egyéb, mint egy szép templom' alapját
 Vetni az elhagyatott Kastélynak puszta helyére;
 És mivel a' költség még most sem volt elegendő:
 Kezdték örömtelvék Fejedelmök drága kegyéből
 Gyűjteni arra valót, és hála az égnek! öregbült
 Kis tehetőségek; mire rögtöni hévvel alázták
 A' Kastély' falait, 's e' szent Egyházat emelték,
 Mellynek azon korban nem volt itt mássa sehol sem.
 Úgy azután épült az Atyák' zárdája **) időnként,
 Melly mellett immár sok szép ház diszlik azóta.

---

*) Az alatt, míg a' nép templom után sopánkodék, a' Kastély tornya sok helyütt úgy megrepedezett: hogy méltán félhetek hirtelen leomlásától; mire nézve levették a' harangot, és a' Kastély' terén emelt harang lábra alkalmazák. Ezt a' köznép rosz jelnek mondogatá a' Kastélyban szállásoló Kápitányokra nézve, és valahányszor csak megkondult a' harang, mindig örömtelve e' szavakra olvadt: Ez a' jele, hogy Kápitányaink kifognak költözni a' Kullából (Kastélyból), a' mi utóbb meg is történt; mert a' lelki Pásztorok a' nép' igazításából esedezván az akkori Szegedi vár kormányzójának, Pilerd Ferencz Ó Exejának, Kinel hatalmától függött a' Szabadkai erősség is, azt nyerték, hogy e' tehetős és dicsőségesen uralkodó VI. Károly Királynál kedves ember' közbenjárása után, a' Kapitányok kénytelenek valának a' Kastélyt Templom számára át engedni, 1723-ban 6-ik Decemb. mellynek építése csak 1730-ban kezdődött és 1730-ban egészen készen állott.

**) A' Klastrom is 1730-ban kezdett épülni, de csak 1760-ban kezdett valóságos tökéletességében diszleni.

Ennyire fejlődött a' biztos béke' ölében

E' jámbor népnek boldog lét szülte reménye;
Végre talán kifakad bimbója virágra egészen,
Hogyha az országban, vagy kül birodalmak' ölében
Lángba borúlt viharok nem készitik kardot emelni;
Oh de az elvetemült polgárok 's kül honi rablók
Sokszor is izgatták az erőt fegyverrel alázni. —
E' hiv 's harcra dicső népnek nagy lelke kitetszett,
A' mikoron Belgrád' falait rombolta merően,
Viddin 's Nissza alá sietett megvívni törökkel,
És vagy amott sirjára talált harczolva dicsően,
Vagy pedig a' keserű rabságba kerüle Hazáért *)

E' villongások' zavarában sánczos Atyáink

Kikre esett a' sors, hogy honn vígyázni maradtak,
Hordták a' tábor' számára az életet egyre
És szénát minden fizetés nélkül csak azért, hogy
A' Haza' szükségén tágítsanak, annyi szekérrel:
A' mennyit birtak szaporán rendelni az ősök **)
Sőt mikor e' közben felkelt Bánáti oláhság,
'S pártot ütött, kellett lealázására kiállni:
Hős ükeink rögtön két századot önnöneikből ***)
Állítottak elő, 's császári Vezér seregéhez
Küldötték magok erszényén e' pártosok ellen.
Illy jelesen viselék magokat sokszor nagy Atyáink,
'S mintegy próba köven mutaták a' vészes időkben,
Milly nemes érzéssel legyenek, mikor a' Haza' sorsa
Forgott fenn, vagy az országló' szüksége nagyobb volt,
Édes örömtelvék sietének rajta segítni.
Nem vala olly kincsök köz anyánk' kebelében elásva,

*) Ezeknek váltságaúl vagyonuk' nagy kárával 16000 firtot fizettek.

**) 1737—1739-ik években tulajdon szénájokat Ó Felsége számára minden fizetés nélkül által engedték, és 600 szekerekkel lisztet 's más eleséget Kanizsa és Zenta alatti Tisza' partjaira által szállítani segítettek némellyek pedig Futakról egész Temesvárig.

***) Egyet gyalogságból, másikat pedig válogatott lovagokból állót tulajdon pénzüken megszerzett ruházattal és fegyverrel, kivéven az egy kenyeret, melyet királyi raktárból kaptak.

Mellyel egy illy szükség' idején vonakodni lehetne,
 Azt sajnálva Honunk' szent oltárára letenni;
 Sőt több izben is olly kincset gyűjtöttek azoknak,
 A' kik az ellenség' csapatit gyéritni örömmel
 'S a' Haza' 's Országló sorsát eldönteni mentek,
 Mellyből élélhettek Bellóna nevelte leventék.

E' nép' készségét látván Haza' bölcs Fejedelmi,
 És nemes érzését még több tettekre akarván
 Edzeni: halmozták mindig sokféle jogokkal
 És szabadalmakkal; mellyeknek híre terülvén,
 Mások is érkeztek települni Szabadkai földre;
 Illyenek a' magyarok 's más ajku Hazánkbeli népek *),
 Kik már egy testté válván a' Dalmata néppel,
 Egyformán köteleztetnek köz jóra ügyelni.

Több esztendő múlt, hogy az édes béke gyümölcsit
 Élvezték azután, nem tartván semmi veszélytől. —
 A' török elnémúlt, mivel Austria' hős Fejedelmi
 Több izben tiprák a' gögös' régi hatalmát,
 'S más szomszédoktól mit sem félhetek egy olyan
 Nagy háborgástól, millyent okozott Fejedelmök' **)
 Szörnyü halála, kitől méltán az egész Európa
 Rettege, hogy látá ki nagyúlt Birodalma' határit.
 Még csak híre repült, hogy, fájdalom! elhala Károly:
 Hét Hatalom kelt fel szeretett Fejedelmi Leánya
 Ellen, 's nagy dühvel ki-ütött a' harcz' tüze tüstint.
 E' veszedelmes idő csak ugyan burkolja homályba
 Trónja' dicsőségét, 's tán végkép' dönti dugába:
 Hogyha vitez magyarok' szívében is elhal egészen
 A' nemesebb érzés, 's ki nem állanak Érte csatázni.
 Oh de Magyar buzgott, 's nemes érzését kimutatta,
 A' mikoron híven pártolta Királya' Leányát

*) E' jövevények közé nem kell számítani a' nem együtt sláv népet, mert Dalmatákkal Szabadkán egy idős.

** Felsőes VI. Károly halála, kitől, ha Spanyol országot többi Tartományairaival egyesítheté, méltán retteg-
 hettek az Europai hatalmasságok.

Olly körülállásban mikor a' sors szinte tiporta
 Ősi örökségét, 's akará szűkíteni határit.
 Mindenek elhagyták, egyedül Magyar ifju legénység
 Védte Királynéját, mintegy szent vérü ereklyét.
 Értte imilly esküt tettek harcz szülte leventék:
 Mig buzog e' hű vér ereinkben drága Királynő,
 És ezen edzett kard villong a' bajnoki kézben:
 Nem fog az ellenség fény Trónodon ülni Helyetted,
 Bár százan legyenek, kik azont foglalni jövendők,
 Még magyar él 's Buda áll, nem fog más lenni Királya,
 Mint Te, Kit édes Atyád nekünk élteben ajánlott;
 Győzni fogunk, bizzál, igaz ügylészen diadalmas!
 Ekkor is ős eleink nem akarván lenni utolsók
 E' példás tettben, négy századot olly daliákból
 Állítottak elő, kik már több sűrű golyóknak
 Záporait látván, nem féltének illy mi veszélytől *).
 Melly dús érdemüket látván Fejedelmi Királynő,
 'S hű szolgálatukat megajándékozni akarván:
 A' fegyvert letétette velek, 's polgári szabályként
 Kezdtének élni legott a' lelkes sánczos Atyáink,
 Megtartván mindent, valamit csak az ősi időkben
 Nyertek ajándékul dús érdemükért azon elhalt
 Bölcs Fejedelmektől, kiknek hűséggel adózván,
 Vivni tudó zászlóik alatt vagy győzni vitézül,
 Vagy meghalni dicsőn a' vér' mezejére siettek.
 Végre hogy e' véres viharoknak zajdúhe oszlék:
 Kezde ragyogni megint a' tartós kedves időkor,
 Mellyben egész ország élvezte az édes aranykort,

*) 1742 és 1743-ik évben pedig, midőn még az előbbeni vérengző háborúságok 1 agyobb tüzzel és dühön-
 géssel folytatattának: Menczel ezredes kapitány' vezérlete alatt 114, Festetics lovas ezredében pedig 36,
 és így 150 Dalmata legény tulajdon paripáján vitézkedék; sőt a' halhatatlan emlékezetű M. There-
 sia' kegy. elrendelésére 5000 darab aranyokat és 100 paripát, csupán országunk' javát előmozdítani
 ohajtván, ajándékoztak szép atyáink. Melly dús érdemüket és más számtalan előforduló alkalmatosságok-
 ban a' Haza' javára tett hív és készséges szolgálatukat a' kegy. Királynő tekintetbe vévén, e' helyet,
 melly türök kiűzése óta mint határ-őrző katona erősség volt, polgári alkotmányba átváltottatta, és ugyan
 1743-ban Maj. 7-kén Prága városában költ kegy. Adomány levele szerint, addig viselt Szabadka nevezé-
 sét szent Mária nevezettel felcserélvén, 12 ezer forintok évenkénti lefizetése mellett Mező-városok'
 sorába számlálni méltóztatott.

'S minden lény mosolyogva örült, hogy béke' ölében
 Azt, mit az öldöklő harcok közt végzeni nem birt,
 Vagy lehetetlen volt, most már hozhatja tükélyre,
 Mert a' béke' szelíd karján fejlődik az ember'
 Üdve, nem a' dühödő harcoknak köz zavarában.
 Legfőbb olyan anyás és bölcs Fejedelmi Királynő'
 Dics kormánya alatt, milly volt hajdanta Terézé,
 A' Ki magyarjainak boldogságára ügyelvén,
 Mindent elkövetett, mivel azt hozhatta tükélyre,
 Tudva, mi lélekkel vívtak mellete, hogy ékes
 Trónja dicsőségét tartsák fenn számos időkre!

És mikor a' magyarok Honn szerte az édes örömmek
 És boldogságnak majd fő-pontjára jutottak,
 Éldelvén bizton szent béke' ezernyi malasztit:
 Ím' édes mieink buzgók virrongni magok közt.
 Mert miután letévék a' fegyvert, mint vala mondva,
 'S hosszabb béke' ölén a' népnek száma öregbült,
 Történt, hogy dúsbab nemesek nem akartak adózni
 A' közuéppel; ezért támadtak visszavonások
 A' nemes és pór nép közt, mellyek hosszú időig
 Tartottak; de azért nem történt semmi veszélyes
 Villongás, csak hogy nem tudtak egyezni magok közt.
 Ez fejedelmi Királynőnek tudtára adatván,
 Az lón a' végzés *): Hogy mind, ki Szabadka' vidékén
 Birna, egyéb város' módjára adózni ne késsék.
 Némelly része tehát nem akarván hajlani erre,
 Vön örökös búcsút e' Város' gazdag ölétől,
 'S méne Telecska **) felé, hol egész pusztára tevén szert,
 Nem köteles többé pór nép módjára adózni.
 Mások költöztek szomszéd falvaknak ölébe,
 Csak kevesen lettek, kik azon végzésre hajoltak,
 És polgári szabályokként részt venni akartak

*) Ezen Királyi végzés jött le 1748-ban November 8-kán.

**) Telecska, vagy Nemes Militics fekszik Zombor és Szabadka között, és mai napiglan is csupa nemesek lakják.

Minden terhekben, mellyekkel tartozik a' nép.
 Úgy azután éltek e' föld nemzette gyümölcsit
 Békén a' nagy Anyánk' kormánya alatt sok időkig.
 Melly békén repülő, 's mindenre malasztos időkben
 A' Várost kezdték csinosabbra emelni az ősök*);
 És valamint az előtt, úgy most is teljes erővel
 Mindig iparkodtak hasznára lehetni Hazánknek
 És Fejedelmi Királynőnek; Ki legottan azon szép
 Indulatot bennök még több tettekre nevelni
 'S edzeni óhajtván, a' mint feltette magában
 E' jogosult Várost tüstint a' többi Királyi
 Felszabadult Város' rendébe avatni kegyes volt**),
 És örök emlékül maga Felséges Neve czímét
 Néki adá, 's míg élt mindig halmozta kegyekkel.
 E' kedves percztől mint buzgott a' Haza mellett,
 'S bölcs Fejedelmeinek milly szívvel vette parancsit,
 Bár mi nehéz 's szomorú körülállások' közepében,
 E' még zsenge korú Város: láthatni azon nagy
 Lelküségéből, mellyel mindenkor adózott
 Törvényes Fejedelmeinek, kik előbbi időkben
 Birták a' Haza' kormányát. Im' József alatt is
 Milly nagy lelkűleg viselék magokat nagy Atyáink,
 Láta dicső Fejedelm mikor Erdélyt lakta oláhság
 Pártot ütött, 's iszonyún kezdett nemesekre dühöngni.
 E' vértontó nép' lealázására kevés volt
 A' fegyvert ragadott maga védelmére nemesség,

*) 1773-ban Maj. 19. Battyány József Kalocsai Érsek által elvétetvén a' Szerzetesektől még a' török iga alatt a' Katolika hitben megőrzött hívekre gyakorlásban volt lelki hatalom: Ránics István neveztetett ki Szabadkára első Lelkésznak, ki Mindszent' Hava' 1. napján bé is iktattatott, és e' hónap' 15-kén Theresia napján a' székes Templom' alapja is letétetett Főtiszt. Glasser Gábor Kan. által, de csak 1798-ban épült fel, valamint ezt homlokán díszlő felirat bizonyítja:

HANC TIBI COELI REX EXSTRVXERAT VRBS NOVA SEDEM. —

E' mellé utóbb: 1808-ban fényes Paplakot is emeltek e' felirással:

VRBS PAROCHO SACRAE DAT RELIGIONIS AMORE.

**) 1779-ben Jan. 22-kén Szabadkát Mária Theresiopolisnak nevezvén, és határiban fekvő pusztákat 's egyéb haszonvételeket 266,666 forint és 66 kis pénzért neki adományozván sz. kir. városok közé sorozni kegyelmesen méltóztatott. De mai napig is közönségesen csak Szabadkának neveztetik.

'S kelle Királyi vitéz daliáknak menni segédül.
 Ezt látván mieink, önként rendelni serények
 Voltak ezen rablók ellen hős önnöneikből
 Két dandárt magok erszényén, 's csásári sereghez
 Küldötték készen. Máskor pedig a' török ellen,
 A' mikor e' Fejedelm biztatni vitézít akarván
 Jött le vezérlendő az egész tábort Maga Bécsbül,
 Mit nem nyujtottak, mire volt szüksége Királynak?
 Dalmataink adtak szállást örvendve azoknak
 A' kik az országos csendet szomjazva kikeltek
 Azt zavaró szomszéd török edzett fegyvere ellen.
 Ők adtak gabonát daliák' számára örömmel,
 Sok zabot és szénát a' délczeg inú paripáknak;
 Sőt nem elégedvén ezzel, még többre hevültek :
 Ismét önnöneik' számából, tudja sok élő
 Dalmata még most is, két századot a' hadi testhez
 Önként küldöttek, melly már forgatni tanulta
 A' fegyvert; kik utóbb vagy harc' tüze által enyésztek,
 Vagy győzedelmesnél sanyarú fogságba kerültek,
 És ezekért kellett sok ezüst pénzt adni töröknek.
 E' jeles áldozatok voltak folytatva az elhalt
 Halhatlan nagy Atyánk *) véres Márs szülte szakában,
 Mellyben milly dühödő viharok dúlták Európát.
 Tudja, ki élt akkor, 's emlékezik arra, mi történt.
 Oh de ezen viharok 's nagy vérontás' idejében,
 Mit tett e' Város' nagy lelkű népe Hazára
 Nézve, egyűlvén más Haza' üdvét szinte ohajtó
 Népekkel: Músám hallgass! azt zengni szerénység
 Tiltja, azért magam is csak azokról szólani vágytam,
 Mellyeket a' nagy Atyák Haza' oltárára letettek,
 Mert ezek' éke dicső, 's nem fog soha szállni homályba!

A' múlt kor' vérző szakait, 's e' róna vidéket
 Századok óta lakó népek' sok féle veszélyit
 Érintvén, nem egyéb vala ingere gyenge hevemnek:

*) Dicsőségesen elszenderült Ferencz Király' idejében.

Mint hogy Dalmata nép' magas érdemi tűnjenek egyszer
Fényre az éji homály eddig burkolta honából,
És az utói világ e' kis tükörbe tekintvén,
Lássa, mi pusztítás, 's nyomor ülte Szabadka' határát,
Miglen ezen karban lehetett, a' mellynek örül most,
'S tudja becsólni Elődeinek hős tetteit egykor,
Kiknek az edzett vas Haza' üdvét véste szivökbe;
És kiesült földén termett szép réti virágok'
Kelyheiből fűzzön koszorút nagy hála' fejében
Néhai gondos Atyák' gyászos sirjára teendőt,
A' kik hajdan ezen mohosúlt rom földte vidéken
Régi kietlenség' vad öléből emelni serények
Voltanak e' Várost, melly kezd fakadozni virágra!

EGY VERSES VÁROSTÖRTÉNET MARGÓJÁRA

A történetírás területén jelentős lépés volt tapasztalható a 19. század harmincas és negyvenes éveiben. Nemzeti tudományágnak számított, így nem csoda, hogy a reformkorban megkülönböztetett helyet vívott ki magának. Ebben a kontextusban ugyancsak kiemelt hely illeti meg Horváth Mihályt, akit a 19. századi korszerű, polgári szellemű magyar történetírás megteremtőjeként tart számon a diszciplína.

A 18. század végére lezárult az adatgyűjtő és forrásfeltáró munka első nagy korszaka, mely egyben a tudományos történetírás alapvetését tette lehetővé. A század végéig kifutotta magát „az előző korokból átörökölt egykönyvű történetírás” (Gunst, 2000, 150. o.). A megjelentetett vonatkozó publikációk a tudománytörténeti adatgyűjtést, a forrásfelkutatást részesítették előnyben, s az egyháztörténeti munkák mellett írók és tudósok életrajzi adatai láttak nyomtatásban napvilágot. Az úttörő Czwitinger Dávid *Specimen Hungariae Literatae* című műve volt. Rezik János iskolatörténetet írt, Horányi Elek ezer író és tudós adatait tartalmazó háromkötetes munkát állít össze. Megyetérképek megrajzolását serkentette és szorgalmazta a központi hatalom. Bél Mátyás országleírása s megyeleírásai általános történelmi szempontból is jelentős alkotások. A rendszerezés immár nemcsak kronológiai szempontok szerint történik, hanem topográfiai és tárgyi alapon is. Megjelenik az első genealógiai lexikon két kötete, a harmadik kéziratban marad, s ami témánk szempontjából szintén fontos, az nem más, mint Vályi András *Magyar országnak leírása* című összefoglaló műve „mellyben minden hazánkbeli Vármegyék, Városok, Faluk, Puszták /stb./...a’ betűknek rendgyek szerint feltaláltatnak”. A „Királyi Magyar Univerzitasbeli professor” háromkötetes munkájának két kötete egyébként 1796-ban, illetve 1799-ben jelent meg Budán a „Királyi Univerzitasnak betűivel” (Matijevics, 1978, 121. o.).

A röviden felsoroltak voltak Horváth Mihály korszakformáló munkásságának előzményei. Történetírásának lényege és irányelve a polgárosodó nemesi ellenállás ideológiájában keresendő. Dolgozatunkban tevékenységével csak érintőlegesen foglalkozunk, mert az általunk feldolgozandó téma szempontjából látás-, feldolgozás- és értelmezésmódja igencsak meghatározó jelleggel bír. A reprintkiadású Szabadka-történet megítélésének, értékelésének, a benne kifejezésre jutó ideológia és szemléletmód taglalásának, boncolgatásának a viszonylatában ugyanis ismernünk kell a mű keletkezésének idejében megnyilvánuló vonatkozó egyetemes magyar folyamatokat – mind az irodalmi törekvéseket, mind pedig a történelemszemléletet illetően – ahhoz, hogy az egész perspektívájából elemezve a többnyire hexameterben íródott lokális jellegű irodalmi termék helyét kijelölhessük az egyetemes értékek ranglistáján.

A jelen legfontosabb kérdéseire választ kereső Horváth Mihály a múltat vallatta abból a célból, hogy az összefüggések felismerésének és tettenérésének okmeghatározó mivoltában megtalálja a problémamegoldó feleleteket. Négykötetes munkájában az 1790. évi országgyűlésig dolgozza fel Magyarország történetét „a liberális történetírás és múltszemlélet klasszikus képviselője”-ként (A magyar irodalom története, 1965, III: 585. o.). Tudjuk azt, hogy az Akadémia 1837-ben pályázatot írt ki „a városok történeti szerepének megvilágítására” (Ua. 585. o.). Hetényi János *Honi városaink befolyásáról nemzetünk kifejlődésére és csinosbulására* című pályaműve nyerte meg a bírálóbizottság tetszését, s az meg is jelent 1841-ben. Arra vonatkozóan, hogy Farkas Bertalan a „Sz. Ferenc üdvöztőről nevezett

megye áldozó papja" tudott-e erről a pályázatról, vagy sem, nincs tudomásunk. Ami viszont biztos, az az, hogy a 19. század harmincas és negyvenes éveiben igen nagy divatja volt a történeti elbeszélő költészetnek. Az eposzírásnak pl. számos kísérletével találkozunk ebben a korban, függetlenül attól, hogy idejétmúlt műfajról van szó. Vörösmarty Mihály példamutató *Zalán futásának* sok követője akadt. De elsőként Czuczor Gergely volt az, aki megverselte a 910. évi győzedelmes augsburgi ütközet történetét hexameterben. Az Aurora-körhöz tartozók is számos elbeszélő költeményt írtak a magyar történelem jeles eseményeiről, személyiségeiről, ekképpen járulva hozzá a nemzeti öntudat erősítéséhez.

A hazafias ihletésű irodalmi művekről állapította meg Szerb Antal magyar irodalomtörténetében, hogy azok a muzeális jellegű „feladatköltészet” kategóriájába utalhatók. Ezekben a nemesi-nemzeti előjelű hősi epikai alkotásokban a vidéki nemesség nemzeti érzése keveredik a valóságban egykor megnyilvánult eseménytörténetekkel.

Az Aurora-kör másik jeles munkatársa Garay János volt, aki többek között történeti eposzt írt *Csatár* címmel. Az 1838-ban kiadott művet az elkésett vállalkozások csoportjába helyezi a magyar irodalomtörténet, és „a hexameteres magyar epika egyik utolsó hajtása”-ként tartja számon (Uo. 488. o.).

Dolgozatunk szempontjából fontos kiemelni azt, hogy a reformkor korszerűséget, haladást képviselő írói, történészei teljes mértékben háttérbe fordítottak a 18. századra oly jellemző aulikus szellemű történelemírásnak. A rendi érdekeken, tudaton alapuló nemzeti törekvések révén újfajta történelemszemlélet bontakozott ki, melyben a polgárosodást felvállaló nemzeti magatartásforma igenlése meghatározó szerephez jutott.

S most az elmondottakat figyelembe véve rátérhetünk annak az elbeszélő alkotásnak a bemutatására, mely a Szabadkán tevékenykedő Farkas Bertalan ferences rendi szerzetes és iskolai poétikatanár tolla nyomán született: ez pedig nem más, mint a *Szabadka szabad királyi város' századjai* címen, 1842-ben Szegeden, Grün János betűivel „nyomatott”, 49 oldalas elbeszélő költemény. Várostörténetről van szó, melynek ma már számos előzményét is ismerjük, köszönve Matijevics Lajos, Hegedűs Antal és Ulmer Gáspár közléseinek.

Eddigi tudomásunk szerint az első nyomtatásban is közzétett, Szabadka rövid történetét összefoglaló szócikk a Vályi András-féle lexikonban található. Matijevics Lajos a *Hungarológiai Közlemények* X. évfolyamának 34. számában ismertette a lexikon bácskai földrajzi anyagát. A szerző kiírta „a helységek elé az akkori két vármegyére, azaz Bács Vármegyére és Bodrog Vármegyére vonatkozó adatokat is” (Matijevics, 1978, 122. o.). Ezt azért is fontos megjegyezni, mert a Bács vármegyére vonatkozó szócikk tartalmazza azt a releváns információt, miszerint Vályi forrásként Bél Mátyás *Notitia Hungariae...* című, „óriási terjedelmű munká”-ját jelöli meg (Gunst, 2000, 148. o.). Ezek szerint tehát a Szabadkára vonatkozó feldolgozott adatok első lelőhelye Bél Mátyás hatalmas adattárában található, mégpedig a kéziratnak abban a részében, amely feltehetően nem jelent meg nyomtatásban, de amelyből, mint Gunst Péter állítja, egymástól függetlenül is folyamatosan közöltek különféle részleteket (Gunst, 2000, 149. o.).

A Vályi-féle lexikon Teréziopolis (Mária) címszó alatt foglalja össze az erre a szabad királyi városra vonatkozó tudnivalókat. A lakosság nemzetiségi összetételét illetően a magyarokról, bunyevácokról (dalmaták) és „Ratzokrol”, illetve a római katolikusokról meg az óhitűekről tesz említést a szerző. A város Topolyával, Csantavérrel, Szentával, Ó-Kanizsával határos, és az úgynevezett „Telecskán fekszik”. Alsó részében jól termő a fekete föld, míg a felső rész homokos. Az előbbi búzát, zabot, árpát és kölest terem, az utóbbi pedig a szőlőtermesztést teszi lehetővé. A borok minősége viszont sok kívánnivalót hagy még maga után. Épületei közül a szentegyháza, a városháza „és némelly Lakosokéi”, míg a foglalkozások tekintetében a kereskedelem, a kézműipar és a mesterségek vannak feltüntetve. A néhai uralkodónőre, Mária Teréziára emlékeznek a helybeliek a piacon 1779-ben emelt emlékoszloppal.

A Palicsi-tó keleti részében épült „Szóda Fabrika nem nagy folyamatban van” – áll a szócikkben (Matijevics, 1978, 139. o.). A tónak sós ízű a vize, halak „mégis vagynak benne”. Erdőben nemigen bővelkedő vidékről van szó, a marha-, a juh- és a lótenyésztés viszont számottevő. Említés történik a dohánytermesztéssel foglalkozó magyarokról is, akik mintegy ötszázan vannak, és a környező szállásokon élnek. Szabadka piactartó joggal is rendelkezik, s áruikkal Baja és Szeged piacaira is ellátogathatnak a helybeliek.

Hegedűs Antal az Üzenetben publikálta *Szabadka leírása 1801-ből* című összeállítását. Ebből meg tudhatjuk, hogy egy latin nyelvű városleírásról van szó, melyet a magisztrátus felkérésére állítottak össze abból a célból, hogy beilleszthető legyen a Vályi-féle lexikon tervezett második kiadásába. Az 1801 novemberében elkészült leírás azonban a városi levéltár iratai között maradt, lévén, hogy a lexikon-szerző időközben elhunyt, s így feltehetően, a második kiadásra nem került sor.

Hegedűs Antal ennek a, latin nyelvű városleírásnak magyarra fordított változatát tette közzé, megjegyezvén, hogy ezen a szövegen, viszonyítva a már megjelenthez képest, jelentős bővítést eszközöltek az összeállítók. Mindenekelőtt történelmi és statisztikai adatok gazdagítják ezt a leírást. Forrásként a Szabadka kamarai, illetve szabad királyi kiváltságlevelét jelöli meg Hegedűs. A dokumentum a *Maria Theresiopolis szabad királyi városnak és birtokainak leírása* címet kapta, s aláíróként Joannes Szutsics konzul szerepel, valamint három szenátor és a város főjegyzője.

A szerzők a város eredetét a középkorra datálták. A puszták nevei alapján azt igyekeztek bizonyítani, hogy Mohács előtt magyarok lakták ezt a térséget. A török hódoltság ideje, de főleg a kiűzetésük utáni periódus, illetve a kamarás városi rangra emelt Szent Mária részletes leírása következik ez után, majd pedig mindazoknak a háborús helyzeteknek a számbavétele, melyek a katonai határőrvidék szolgálatát felvállaló, a mai Dalmáciából és Boszniából betelepülők aktivitásához kötődnek. Ezt követi a város 1779. évi szabad királyi városi rangra való emelésének története, majd pedig a lakosság nemzetiségi megoszlására vonatkozó adatok, meg a kijelölt határok feltüntetése, illetve a kapott helységek, puszták felsorolása.

A város három templomát és egy kápolnáját is megemlíti a leírás, különös tekintettel a ferences atyák tevékenységére a török hódoltság alatt, amikor a rendtagok egyike-másika a Ludasi-tóban rejtőzködőket, úgymond, Isten ígéjével és a szentségekkel táplálta és erősítette (Hegedűs, 1995, 418. o.).

A Szent Rókus tiszteletére emelt kápolna mellett a város többi épületei közül a vármegyei kaszárnyáról, a városházáról, valamint néhány magánszemély lakóházáról történik említés. A házak száma egyébként 274.

Az agrártermékek listája a kukoricával, a szénával, illetve a „szép gyümölcsfákkal” bővült ebben a kimutatásban. Palicson már csak a szódagyár romjai maradtak meg. A mocsaras helyek nádkitermelésére is történik utalás, a leveles dohánytermesztők száma pedig 582-re emelkedett. Szó esik mind a helybeli, mind a bajai, mind pedig a szegedi piacokról meg a kenderkereskedésről.

A város lakosságának száma 1801-ben harmincezer volt. Közöttük 117 volt a nemes-, 417 a polgári-, illetve 182 a kézművescsalád.

A harmadik Szabadka-történet dokumentumát 1828-ból Ulmer Gáspár tette közzé ugyancsak az Üzenetben. A szabad királyi város az új városháza épületének felavatására készült, és egy négy részből álló iratcsomóban egy nyolc lap terjedelmű, magyar nyelven írt szöveg is megőrződött az utókor számára. Ezt a szöveget olvasta fel Josics Boldizsár aljegyző 1828. február 12-én a befejezett új városháza zárókövének letétele alkalmából megtartott, első emeleti nagytermi ünnepélyen (Ulmer, 1971, 459. o.).

Az Ulmer által közölt szöveg sokban megegyezik az 1801. évi latin nyelvű leírással, de némi eltérés azért mégis felfedezhető a két összeállításban. Érdekesnek tartjuk megjegyezni pl. azt, hogy az ünnepi alkalomra írt textus szerzője azt állítja, hogy a török hódoltság előtti időket homály fedi, így bizonyosan nem tudhatni, kik lakták ezt a régiót, viszont néminemű nyomok arra utalnak, „hogy ezen környék népesebb volt valaha – mint most” (Ulmer, 1971, 460. o.). Az elmondottakból arra követ-

keztethetünk, hogy az 1828-as várostörténet összeállítója nem ismerte azokat a 18. és 19. század fordulóján elkészült történelmi munkákat, melyek Pray György vagy Katona István nevéhez köthetők.

Érintőlegesen említi a szöveg a török hódoltság korát. A Rákóczi-féle szabadságharc ebben a várostörténetben jelenik meg először, méghozzá elmarasztaló módon. A „vadon dühödött ...Pártütők”-nek nevezett kurucok nagy pusztítást okoztak, állította a szöveg szerzője, s ugyanakkor ezzel a felfogással volt összhangban Nagy Leopoldus császár magasztalása. Ez a nézet a 18. századra volt egyébként jellemző, amikor „Bocskai, Bethlen, a Rákócziak az eretnokség vezéralakjai, míg a Habsburg uralkodók, különösen I. Lipót a Regnum Marianum harcosai, Szent István eszméinek megtestesítői” voltak (Gunst, 2000, 154. o.).

A jellegzetes, földbe ásott kunyhókat mint lakhelyeket ez a szöveg említi először, valamint lajstromba veszi az elüldözött népet pártfogoló ferences rendi szerzetesek érdemeit is. Nem maradt ki az 1728. évi döghalál felemlítése sem, illetve a Szent Rókus-kápolna megépítése 1742-ben. A leírás részletesen szól a katonai határőrvidéknek a törökök elleni küzdelmekben szerzett érdemeiről. Ennek lett a jutalma Szent Mária városának mezővárosi, majd pedig 1779-ben szabad királyi városi rangra való emelése.

Az említésre méltó épületek száma időközben – ti. 1801-től – szintén megnövekedett: nemzeti iskolák kaptak otthont, a gimnázium és az 1871-ben „nagy költséggel fel épült iskola ház”, meg természetesen az új „Toronnyal felékesített Város-Háza” (Ulmer, 1971, 462. o.).

Szabadka történetének tehát három forrását ismerjük a 18. és 19. század fordulójának idejéből. Feltehetően mindháromról Farkas Bertalannak is volt tudomása, amikor úgy döntött, versbe szedi a múltbéli eseményeket abból a célból, hogy „[a] múlt kor’ vérző szakait ’s e’ róna vidéket/ Századok óta lakó népek’ sok féle veszélyit /Érintvén...” megemlékezzék azokról „ezen mohosult rom födte vidéken”, akik „[r]égi kietlenség’ vad öléből emelni serények/ voltanak e’ Várost, melly kezd fakadozni virágra!” (Farkas, 1842, 48–49. o.).

De ki is volt ez a Farkas Bertalan? A legtöbb adatot Szinnyei József irodalmi lexikona tartalmazza, amely a Petrik Pál-féle bibliográfiára hivatkozik, valamint „Nagy Róbert szabadkai Ferencz-rendi házfőnök szíves közlésére” (Szinnyei, 1893, 1–14. k., 152. o.). Ezek szerint helybeli költőnk Trencsén vármegyében született. Gimnáziumi tanulmányait Gyöngyösön és Szabadkán végezte. Hat éven át bölcseleti és hittudományi tanfolyamokat végzett a „Sz. Ferencz-rendi Üdvözítőről nevezett szerzetesmegyé”-ben, minekutána misés pappá szentelték fel. Gimnáziumi tanárként működött 1828 és 1847 között, előbb Gyöngyösön, majd pedig Szabadkán. Kezdetben a nyelvészeti ismereteket tanította a diákoknak, majd pedig a költészet világának rejtelmeibe vezette be tanítványait. A továbbiakban haláláig (1858) rendházfőnöki tisztséget töltött be, de a szerzetes újoncok magisztereként is helytállt.

Gyakorló poétaként, azt is mondhatnám, ő volt Szabadkán az ügyeletes koszorús költő a 19. század harmincas/negyvenes éveiben. A számba vett művek mindenekelőtt a különböző jeles személyek tiszteletére írt ódák voltak. Kiváltképp nagyszámú költeményt írt Ferenc, annak halála után pedig Ferdinánd osztrák császár és magyar király tiszteletére. Általában születésnapj köszöntőkről van szó, de az 1835-ben írt *Gyászkoszorú* címűben az elhunyt uralkodót búcsúztatta el. Az uralkodón kívül más befolyásos, azaz tekintélyes tisztségviselőknek is kijárt egy-egy „örömfüzér”, „örömkoszorú” vagy „pásztori szóváltás”.

Az 1837-ben Bács és Bodrog vármegye főispánjának kinevezett Rudics Józsefet ünnepi beiktatásakor köszöntötte verssel Farkas. Ft. Girk György segédpüspök látogatása is megérdemelt egy ódát, csakúgy, mint Mukics Simon, miután nyolc év után megvált a főbírói hivataltól. Az *Örömfüzér* mottója egy, a mondanivalóhoz illő Berzsenyi Dániel idézet, nevezetesen az *Osztályrészem* című mű első versszaka lett. Ft. Deáky Zsigmond püspököt három alkalommal is versben üdvözölte Farkas Bertalan. Először akkor, amikor 1842-ben a püspököt „az iskolák és tudományok Győr kerületi érdem teljes főigazgatójának” nevezték ki. Mint a köszöntőből is kiderül, a jelzett hivatal betöltője „szilárdul”, azaz

igencsak pártfogolta a nemzeti nyelv ügyét. Ezért „... míg csak Szabadkán a tudomány s' erényt/ Edes Hazánk ' sok táju reményinek/ Ajánlani fogják a Tanítók: / Addig imádvá ragyogj Deáky!” (Farkas, 1842, 6. o.). „A tudomány koszorús Tanára” Deáky püspök 1846. évi hivatalos szabadkai iskolalátogatása alkalmából *Örömdal*­jában úgy üdvözölte a császári királyi tanácsost mint a „sok Tanítók védnö”-ét.

Ft. Magócsy Istvánnak, a „Sz. Ferencz Üdvözítőről nevezett szerzet Fő-igazgató”-jának érdemeiről sok méltató költemény született nemcsak Farkas Bertalan, de mások tollából is. Költőnk 1837-ben Pásztori szóváltással tisztelgett előtte szabadkai látogatásakor, s tette ezt egy ódával 1843-ban, illetve egy *Örömfüzérrel* 1845-ben. Mindebből egyenesen következik annak a ténynek megállapítása, hogy Szabadka történetének megverselője az aktuális hatalom lojális híve volt, s ez a körülmény, mint látni fogjuk, nagymértékben meghatározta a várostörténet feldolgozásának a módját, az általa prezentált eseményekkel kapcsolatos meglátásait, valamint a műben kinyilvánított történelemszemléletet.

Állításom alátámasztása érdekében egy 1845-ben, az uralkodó „örvendetes születése napján” mondott beszédét szeretném röviden ismertetni.

A prózai szövegből megtudjuk, hogy e jeles napot minden évben „fényes szertartással” ünneplik meg Szabadkán is. Farkas úgy beszél V. Ferdinánd magyar királyról mint dicső tettek letéteményeséről, aki sokat tett és tesz a haza felvirágoztatása érdekében. Érdemének tekinti pl. hogy „e kedves korba... szabad sőt kell is magyarosodnunk”, hogy a haladás századában jó úton halad „a haza csinosítása”, s nagy hangsúlyt fektetnek az emberek testi, lelki és szellemi „pallérozása”-ra. Az elmúlt időben egy „nemzetiségtelenedés” folyamata gátolta „Hunnia virágzását” azzal is, hogy egy holt nyelv túlbuzgó pártolásban részesült az anyanyelv kárára, de „[e]gyedül atyáskodó Ferdinánd királyunk ’s némely nagy lelkű és bő kezű Honfiaknak” köszönve az ország a nemzetté válás útjára léphetett. „Tanodalmakat nyitatt a magyar ifjúság számára” a király – állítja Farkas beszédében, de azt is megemlíti, hogy „a hintett mag nem mindenütt esvén termékeny földbe, gyéren fejlék gyümölcse” (Farkas, 1845, 1–8. o.).

Beszédjét tulajdonképpen a diákokhoz intézte a költészettan tanára, őket kellett hogy megszólítsa a nyomtatásban is megjelent szónoklat, hiszen az ő feladatuk lesz a „pallérozottabb világ” megteremtése.

Farkas Bertalan figyelemre méltó irodalmi ismereteiről árulkodik az a múlandóságot nyomatékosító mottó is, mellyel a versbe szedett Szabadka-történetet indítja. A „magyar Horácnak” nevezett Virág Benedektől választott idézetet, aki az ókori művek tolmácsolásában éppúgy jeleskedett, mint a bölcselkedő versek írásában, különösen „Martinovicsék mozgalmának bukása után a századforduló reménytelen esztendeiben”, amikor „a cenzúra szigora miatt s belső meggyőződés alapján, az ember erkölcsi-lelki világa felé fordult örök értékeket keresve” (A magyar irodalom története, 1965, III: 585. o.). Az idézett verssorok szellemében, azaz az anyagban megnyilvánuló múlandóság motívumával indítja tehát Farkas az elbeszélő költeményt, amennyiben „az elmúlt kor’ véres harcokkal özönlő/ Éveiben...” történt eseményekre hivatkozik. Hogy Árpád kora óta itt magyarok éltek, bizonyítottnak véli költőnk a helységnevek okán, de mindez már, mondja rezignáltan, a múlté. „Nincs többé, csak híre maradt”, akárcsak a hatalmas római birodalomnak, lévén, hogy minden egykorvolt valóságot idővel elnyel az enyészet.

A pusztulás, a megsemmisülés, vagy ahogyan a költő írja „a’ semmisedés’ törvénye” a magyarság büntetéseként teljesedett be, mivel az ország nemessége pártokra szakadt. A széthúzás Mohácshoz vezetett, s ebben Isten büntetését látja és láttatja a szerző. Gyakorlatilag ily módon belemeli a műbe azt a régtől ismert és kifejtett költői – de nem csak költői – meggyőződést, amely Isten büntetéseként azokat a sorsfordító eseményeket, melynek a századok folyamán a széjjelhúzásba bo­nyolódott magyar nemzetre nézve káros következményei lettek.

Farkas Bertalan azt a véleményt is megverseli, hogy a töröknek sohasem sikerült volna térdre kényszerítenie Magyarországot, ha a viszálykodás helyett időben kiállnak az ifjú király – II. Lajos –

mellett „az elvetemült Nagyok”. Miután ez nem történet meg, a magyar uralkodó néhány „hős vérű magyarral” érkezett Mohács alá, és az ütközetnek „szerencsétlen vala vége”.

Az elveszített mohácsi csata az önálló magyar királyság megszűnését eredményezte, és annak középső része igen hamar elnéptelenedett. Sokakat rabláncra fűzve hurcolt el a török. Bácska is a vad erőszak áldozatául esett. Az „[itt] lakozó magyarok végbúcsút ... vevének/ E' gyönyörű tájtól”, s megkezdődött a 150 éves török uralom ideje.

Az elkövetkezőkben a költő a „nem egyesült Szlávok” s dalmatak ideérkezésének körülményeit írja le, s e leírás megegyezik az 1801-ben, illetve az 1828-ban összeállított várostörténet eseményeinek, s az ideérkezők életkörülményeinek ábrázolásával. Bécs városának ostromát is megemlíti a szerző, majd pedig a törököktől megszállt szabadkai „Fényes várkastély” leírása következik. Ide térnek vissza a rabló hadjáratok végeztével a török katonák. Az itt megtelepedett dalmatak menedékhelye ilyen körülmények között a Ludasi-tó nádasa lett. Farkas Bertalan időnként döcögő hexameteireivel részletesen ecseteli azokat az állapotokat, melyek az itt élők mindennapjait jellemezték. A Szegedről idejövő, lelki vigaszt nyújtó ferences rendi szerzetesek tevékenységének számba vétele néhány oldalas, megkülönböztetett helyet kap a versben, s előkelő helyet biztosít név szerint is Spányik Sándor atyának. A nyomorúságos idők leírásában arról is történik említés, hogy „majd semmi különbség/ Nem vala a' pór nép 's nemesek közt, annyira el volt / Nyomva az inségtől az egész nép”. Isten szolgálata adott némi enyhülést a sok bajra, állította Farkas, de utalt arra is, hogy a Szegedről érkezett szerzeteseknek sikerült a nyáját a hitcseréléstől is megóvni, így a dalmatak ebbéli magatartásának dicsérete sem maradt el. Azaz, hitmegőrzőkként is kiérdemelték a költő nagyrabecsülését, tiszteletét.

A törökök kiűzésének körülményeiről éppúgy megemlékezik a költemény, mint arról, hogy kiűzésük nem jelentett tartós békességet, hiszen a határ menti harcok fel-fellángoltak újra meg újra. A török betörések ideje alatt is helytálltak a katonai határőrvidék dalmatai. Néhány jeles családnév is megemlíthető erre vonatkozóan. Engem büszkeséggel töltött el az a tény, hogy a felsoroltak között apám ősei, a Kajchok is helyet kaptak.

Farkas Bertalan történelemszemlélete, mint e versbe szedett várostörténetből is kitetszik, az 1840-es években nem egyezett mindenben a korszak Horváth Mihály-képviselte látásmóddal, különösen akkor nem, ha a Habsburg uralkodókról volt szó. Az uralkodóház rendületlen híveként mutatkozik meg minden múltra vonatkozó megállapításában, s a jelen körülményeinek kinyilatkoztatásában. Nem meglepő tehát, hogy a Thököly- meg Rákóczi-féle kuruc mozgalom, illetve szabadságharc megítélésében igencsak elmarasztaló véleményt fogalmaz meg. Pálcát tör a királyhűséget megszegő „pártütők” felett, „sátán magyaroknak” nevezi őket (Farkas, 1842, 37. o.). A királyi hatalom ellen lázadókat a felkent uralkodó iránti hűségre emlékezteti, miközben a királyhoz hű dalmata nép viselkedését példaértékűnek állítja be. Megelégedéssel nyugtázta a szabadságharc bukását, mert „A' mint vett örökös búcsút Rákóczy hazánktól, / Ujra derült ragyogó Magyar égen az édes aranykor” (Farkas, 1842, 39. o.).

A királyhű dalmatakat nemesi rangra emelte I. József, a romokban heverő Szabadka vasszorgalmú népe pedig az újjáépítésre összpontosított. „Csinnal emelt házak” sorjázta, a szántóföldek gazdag termést hoztak, a legelőket pedig benépesítették a szarvasmarhák, juhok és „a' szép és jó vérű lovak”.

A dögvész okozta károkat is megemlítette Farkas Bertalan csakúgy, mint a Szt. Rókus tiszteletére emelt kápolnát. A járvány elmúltával mind többen telepedtek le a térségben, miközben a Habsburg-ház iránti hűség töretlen maradt, s a jutalom sem maradt el. Először mezőváros, majd pedig 1799-ben, „az anyás és bölcs uralkodó, Mária Terézia” alatt szabad királyi város lett Szabadka.

A költő arra is figyelmezteti a városlakókat, hogy „magyarok 's más ajku Hazánkbeli népek, / kik már egy testté válván a Dalmata néppel, / Egyformán köteleztetnek köz jóra ügyelni” (Farkas, 1842, 45. o.). Igen fennkölt stílusban emlékezik meg viszont a költő Mária Teréziáról, különösen uralkodásának első periódusáról, mikor őt, úgymond „[m]indenek elhagytak, egyedül /a/ Magyar ifjú legénység” állt ki mellette, s védte meg „mint egy szent vérű ereklyét” (Uo.).

Az elbeszélő költeményben említés történik még a katonai határőrvidék felszámolásáról is, meg az állítólag bekövetkezett és sokszor említett „édes aranykor”-ról, de arról is, hogy a nemesek pórnép módjára történő megadóztatásának a szándéka milyen nagy ellenállásba ütközött.

Végül a költő emelt hangú, patetikus sorokban mondja el, mi volt e versbe szedett várostörténettel a célja. Hogy „[m]it tett e' Város' nagy lelkű népe Hazára nézve”, nincs szándékában felsorolni, mert azt szerénytelenségnek tartaná. Viszont igenis szándékában állt fölfedni, „[f]ényre /hozni/ az éji homály eddig burkolta honából” azt a tényállást, hogy milyen „magas érdemei” vannak itt a dalmata népnek abban, hogy „[r]égi kietlenség vad öléből emelni serények =/ Voltanak e' Várost, mely kezd fakadozni virágra” (Farkas, 1842, 49. o.).

A megverselt várostörténet sokat elárul Farkas Bertalan szemléletmódjáról mind a múlt, mind pedig a jelen megítélését illetően. Tájékozottságához, az események ismeretéhez nem fér kétség, de a történelem felfogása magán viseli mindazokat a sajátosságokat és ellentmondásosságokat, melyek a társadalomban betöltött pozíciójából következnek, lévén, hogy a történesek prezentálásában a királyhoz és a katolikus egyházhoz való, feltétel nélküli hűség szempontjai kerekedtek felül, aminek értékes hozadéka a katolikus hiten lévő szláv lakosság városra gyakorolt pozitív hatásának a felismerésében mutatkozik meg. Ugyanakkor az aulikus szellemű történelemfelfogás kinyilvánítása a Thököly-féle kuruc mozgalommal, illetve a Rákóczi-féle szabadságharcral kapcsolatban az igencsak idejétmúlt, konzervatív szempontok továbbéléséről tanúskodik egy olyan korban, melyet csak hat év választott el egy újabb szabadságharc kitörésétől, s amelyben újfent szemben álltak egymással a magyar nemzet társadalmi, gazdasági és politikai reformokat követelő erői meg a Habsburg-ház.

Farkas Bertalan történelmi tárgyú elbeszélő költeménye, a *Szabadka szabad királyi város' századjai* lényegében véve művelődéstörténeti kordokumentumként is felfogható, s mint ilyen tarthat igényt az elemzésre. Költői műalkotásként sok kívánnivalót hagy maga után, de azt mindenképpen el kell mondani róla, hogy érdekes olvasmány lehet azok számára, akik a 19. század negyvenes éveinek Szabadkán élő emberéről szeretnének megtudni többet. Nevezetesen arról, hogy hogyan gondolkodott hazáról, királyról, saját múltjáról, s arról a történelmi szükségszerűség által létrehozott többnemzetiségű környezetről, melyet úgy látott és látatott a költő, hogy – mint már előbb is idéztük – ti.: „magyarok s' más ajku Hazánkbeli népek / kik már egy testté' válva a Dalmata néppel, / Egyformán köteleztetnek a köz jóra ügyelni”.

Az egy testté válás is, mint sok más ebben az elbeszélő költeményben, illúzió volt csupán. Mindössze hat év telt el arra vonatkozóan, hogy Farkas Bertalan meg a hozzá hasonlóan gondolkodók megtapasztalják az önámításra és látszatra épülő, érvényt veszített valóságképük megsemmisülését.

***

IRODALOM

Farkas Bertalan (1845): Beszéd, mellyet dicsőségesen uralkodó Ferdinánd császár..., Szabadka, Bittermann Károly betűivel

Úő (1846): Örömdal méltóságos és főtiszteletű Deáky Zsigmond..., Szabadka, Bittermann Károly betűivel

- Úó (1842): Örömfüzér Mukics Simon úr ő nagyságának..., Szeged, Grün János betűivel
- Úó (1842): Örömfüzér méltóságos és főtisztelendő Deáky Zsigmond..., Szeged, Grün János betűivel
- Úó (1842): Szabadka szabad királyi város' századjai, Szeged, Grün János betűivel
- Gunst Péter (2000): A magyar történetírás története, Csokonai Kiadó, Debrecen, 139–178. o.
- Hegedűs Antal (1995): Szabadka leírása 1801-ből, In: Üzenet, júl.–aug., 7–8. sz., 416–419. o.
- A magyar irodalom története (1965): szerk.: Pándi Pál, III. kötet, Budapest, Akadémiai Kiadó
- Matijevics Lajos (1978): A mai jugoszláviai Bácska helységei az első Magyar földrajzi lexikonban, In: Hungarológiai Közlemények, X. évf., március, 121–142. o.
- Szentgyörgyi István, Eva Bažant, Nevenka Bašić Palković (1988): Szabadka bibliográfiája 1764–1869, I. Füzet, Szabadka
- Szerb Antal (1972): Magyar irodalomtörténet, Magvető Könyvkiadó, Budapest
- Szinnyei József (1893): Magyar írók, I–14., Budapest 150–152. o.
- Ulmer Gáspár (1971): Szabadka 1828, In: Üzenet, 4. sz. 456–463. o.

Káich Katalin

***

Az Életjel Könyvek szerkesztősége 2011-ben, Szabadka város első írásos említésének 620. évfordulója kapcsán döntötte el, hogy az elkövetkező öt esztendőbe évente megjelentet egy-egy könyvet, a XIX. században íródott városmonográfiákból. Farkas Bertalan verses históriájának muzeális példányát a szegedi Somogyi könyvtárban, fénymásolatát a szabadkai Városi Könyvtárban őrzik. A két intézményben található mű alapján készült hasonmás kiadványunk. Köszönjük a két intézmény igazgatójának, hogy rendelkezésünkre bocsájtotta Farkas Bertalan művét és ezzel támogatta elképzelésünket.

ÉLETJEL KÖNYVEK 148.

HASONMÁS SOROZAT 4.

Farkas Bertalan
Szabadka szabad királyi város' századjai

Utószó az új kiadáshoz:
Káich Katalin

A kötet megjelenését a budapesti
Bethlen Gábor Alap támogatta

BETHLEN GÁBOR
Alap

A szabadkai
Életjel Könyvek kiadása

Felelős kiadó és sorozatszerkesztő:
Dévavári Beszédes Valéria

Recenzensek:
Bognár Irén és Dévavári Zoltán

A kötet a szegedi Grün János-féle nyomda 1842-ben megjelent
kiadvány hasonmás változata

Megjelent 300 példányban, (7,5 B/5) ív terjedelemben

Számítógépes előkészítés:
Giricz Károly

Készült a szabadkai Grafoprodukt Nyomdában, 2012

1391-2012
Zabathka—Szabadka